

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra managementu

Finanční gramotnost dětí z dětských domovů
Bakalářská práce

Autor: Lucie Hálová

Studijní obor: Finanční management

Vedoucí práce: Prof. Ing. Hana Mohelská, Ph.D.

Hradec Králové

duben 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 28.4.2020

Lucie Hálová

Poděkování:

Děkuji vedoucí bakalářské práce Prof. Ing. Haně Mohelské, Ph.D. za metodické vedení práce a cenné rady při vypracování této práce.

Anotace

Cílem bakalářské práce je popsat a zhodnotit úroveň finanční gramotnosti dětí z dětských domovů. Teoretická část práce vysvětluje základní pojmy finanční gramotnosti, popisuje definici finanční gramotnosti, složky finanční gramotnosti, vybrané finanční produkty i důsledky finanční negramotnosti. Věnuje se také struktuře finančního vzdělávání v ČR. Dále vysvětluje význam ústavní výchovy a popisuje jednotlivá zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v ČR. V praktické části je na základě provedeného dotazníkového šetření porovnána úroveň finanční gramotnosti dětí z dětských domovů s úrovní finanční gramotnosti dětí z biologických rodin. Získané výsledky ukazují, že úroveň znalostí v této oblasti je znatelně nižší u dětí, které vyrůstají v dětském domově.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční vzdělávání, ústavní výchova

Annotation

Title: Financial literacy of children from children's homes

The aim of this thesis is to describe and evaluate the level of financial literacy of children from children's homes. The theoretical part explains the basic concepts of financial literacy, describes the definition of financial literacy, components of financial literacy, selected financial products and the consequences of financial illiteracy. It also deals with the structure of financial education in the Czech Republic. It also explains the importance of institutional care and describes the various facilities for institutional and protective care in the Czech Republic. The practical part compares the level of financial literacy of children from children's homes with the level of financial literacy of children from biological families. The results show that the level of knowledge in this area is noticeably lower in children growing up in children's houses.

Key words: financial literacy, financial education, institutional care

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Cíl a metodika práce.....	3
2.1	Cíl práce.....	3
2.2	Metodika práce.....	3
3	Finanční gramotnost.....	4
3.1	Definice finanční gramotnosti.....	4
3.2	Složky finanční gramotnosti.....	4
3.3	Hospodaření domácnosti.....	5
3.4	Finanční produkty.....	6
3.4.1	Běžný účet.....	7
3.4.2	Termínovaný účet.....	7
3.4.3	Spořicí účet.....	7
3.4.4	Stavební spoření.....	7
3.4.5	Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření.....	8
3.4.6	Úvěr.....	10
3.4.7	Platební karty.....	12
3.4.8	Pojištění.....	12
3.5	Následky finanční ngramotnosti.....	14
3.5.1	Zadluženost a předluženost.....	15
3.5.2	Exekuce a oddlužení.....	16
3.6	Finanční vzdělávání v České republice.....	17
3.6.1	Zavedení finančního vzdělávání.....	17
3.6.2	Dvoupilířová struktura finančního vzdělávání.....	17
3.6.3	Projekty finanční gramotnosti.....	18
4	Ústavní výchova.....	20

4.1	Význam ústavní výchovy	20
4.2	Zařízení pro výkon ústavní výchovy	20
4.2.1	Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy	21
4.2.2	Statistické ročenky školství	23
5	Dotazníkové šetření.....	24
5.1	Cíl výzkumného šetření a výzkumná otázka	24
5.2	Metodika sběru dat	25
5.3	Výběr a skladba otázek.....	25
6	Výsledky dotazníkového šetření	26
6.1	Profil respondentů	26
6.2	Výsledky jednotlivých otázek	28
7	Shrnutí výsledků	51
8	Závěry a doporučení.....	53
9	Seznam použité literatury.....	55
10	Seznam použitých zkratk	58
11	Seznam tabulek.....	58
12	Seznam grafů	59
13	Seznam příloh.....	59

1 Úvod

Ekonomický růst v České republice v posledních letech je považován za hospodářský úspěch. V důsledku toho však došlo k velkým změnám v celkovém chování společnosti. Lidé spotřebovávají nadměru zboží i služeb, ohledně financí jsou méně konzervativní a jsou často ochotni půjčit si téměř na cokoliv. Lze říct, že většina našich rozhodnutí v životě je ovlivněna penězi. Ke změně došlo také na finančním trhu. Počet finančních produktů a služeb neustále narůstá. Roste tak nátlak jednotlivých společností a bank na spotřebitele, čehož si můžeme všimnout i díky množství reklam v televizi, v rádiu, na internetu nebo v jiných médiích, která se snaží na vybrané produkty a služby upozornit. Abychom tedy mohli na finančním trhu dobře fungovat, jsou zapotřebí odpovídající znalosti v této oblasti. Nedostatečná znalost totiž může člověka dostat do vážných finančních potíží.

Jedním z důsledků nízké finanční gramotnosti obyvatel je například narůstající zadluženost domácností v posledních letech. Velká část českých domácností není schopna krýt větší výdaje z vlastních zdrojů. Velmi často se tak dobrovolně zadlužují, když si půjčují finance od finančních zprostředkovatelů. Ve spoustě případů však následně dochází k předlužení, které může vést až k exekuci nebo osobnímu bankrotu. Narůstající zadluženost českých domácností v posledních letech je tak jedním z hlavních důvodů, proč je téma finanční gramotnosti tolik aktuální.

Ačkoliv se může zdát, že problémy související s finanční negramotností se týkají pouze dospělých, opak je pravdou. Děti totiž kopírují chování svých rodičů a jsou na jejich rozhodnutích plně závislé. Je tedy velmi důležité, aby se dětem dostalo nejen správných společenských návyků, ale také dobrých finančních základů. Pokud však z nějakého důvodu rodina selže a není schopna se o dítě postarat, musí se této role ujmout příslušné zařízení pro výkon ústavní péče. Předat dětem dobré návyky v oblasti financí však v silách výchovných a sociálních pracovníků mnohdy není. Právě kvůli absenci rodiny může být tato skupina dětí velmi rizikovou, a to nejen v oblasti finančního rozhodování.

Cílem této práce je zjistit, zda existuje znatelný rozdíl v úrovni finanční gramotnosti dětí vyrůstajících v dětském domově oproti dětem vyrůstajícím v biologické rodině. Výzkum byl proveden v Pardubickém a Královéhradeckém kraji prostřednictvím vlastního dotazníkového šetření.

Teoretická část čtenáře nejprve seznámí se základními pojmy finanční gramotnosti. Práce popisuje definici finanční gramotnosti, její složky a základní principy hospodaření domácnosti. Dále vysvětluje vybrané finanční produkty a možné dopady finanční negramotnosti. Stručně také popisuje vývoj a strukturu finančního vzdělávání v České republice. V závěru teoretické části práce je popsán význam ústavní výchovy a jednotlivá zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Praktická část se zabývá vlastním průzkumem úrovně finanční gramotnosti dětí z dětských domovů a jejich porovnání se znalostmi dětí z biologických rodin. Nejprve je stanoven cíl výzkumného šetření a výzkumná otázka. Dále je popsána metodika sběru dat a výběr a skladba otázek. Následující část obsahuje nejprve profil respondentů. Dále pak vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku a porovnání výsledků obou testovaných skupin. V závěru této části je uvedeno vyhodnocení a shrnutí celého výzkumného šetření.

2 Cíl a metodika práce

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je prokázat a popsat možný rozdíl v úrovních finanční gramotnosti dětí z dětských domovů a dětí z biologických rodin. Úroveň znalostí dětí v této oblasti byla zjištěna prostřednictvím dotazníkového šetření. Odpovědi obou zkoumaných skupin jsou porovnány mezi sebou. Prokázané rozdíly jsou formulovány ve výsledcích šetření.

2.2 Metodika práce

Pro porovnání úrovně finanční gramotnosti jednotlivých skupin bylo provedeno dotazníkové šetření. Výzkum se zaměřuje na tři základní oblasti finanční gramotnosti – peněžní gramotnost, hospodaření domácnosti a finanční produkty. Otázky dotazníku byly sestaveny na základě Standardů finanční gramotnosti tak, aby pokrývaly všechny základní oblasti finanční gramotnosti úměrně k věku respondentů. Výsledky šetření obou skupin jsou přehledně znázorněny v tabulkách a sloupcových grafech a slovně komentovány.

Pro účely šetření bylo osloveno 12 dětských domovů, 4 dětské domovy se školou, 2 základní školy a 3 střední školy neekonomického typu v Pardubickém a Královéhradeckém kraji. Provedení výzkumu umožnilo pouze 14 z 21 oslovených zařízení. Cílovou skupinou dotazníkového šetření byly děti ve věku 14 až 18 let. U dětí v tomto věku se již předpokládá nějaká zkušenost v oblasti financí, minimálně zkušenost teoretická z výuky na základní škole. Sběr dat probíhal prostřednictvím osobní návštěvy jednotlivých zařízení, tedy přímým kontaktem s dotazovanými, v období podzim/zima 2019/2020. Dotazníky byly dětem podávány v tištěné podobě. Výzkumu se zúčastnilo celkem 248 respondentů. Šetření bylo limitováno počtem dětí v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy ve vybraných krajích v odpovídajícím věku.

3 Finanční gramotnost

Pod pojmem gramotnost si jako první jistě představíme schopnost číst a psát. V dnešní době je však nutné chápat tento pojem v širším významu. Jde o soubor znalostí a dovedností, které jsou pro dospělého jedince nezbytné k určitému profesnímu uplatnění a k naplnění různých sociálních a občanských aktivit. Jedním z důležitých oborů je právě gramotnost finanční [1].

3.1 Definice finanční gramotnosti

Pojem finanční gramotnost je v různých publikacích popisována odlišně. Jádro všech definic je však shodné. Stanovuje, že člověk by měl mít takovou úroveň znalostí a dovedností v oblasti financí, aby byl schopen odpovědně spravovat svůj rozpočet a aktivně fungovat na trhu peněz. Níže jsou uvedeny dvě nejznámější definice.

Aktuální definice z roku 2017, kterou odsouhlasili členové Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání, zní: *„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování“* [2].

Na obsáhlejší definici se na základě vzájemných konzultací a zahraničních zkušeností shodly MF, MŠMT, MPO a ČNB ve spolupráci se spotřebitelskými a profesními sdruženími. Tato definice byla stanovena jako východisko pro sestavení Standardů finanční gramotnosti. Definice zní: *„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace“* [3].

3.2 Složky finanční gramotnosti

Finanční gramotnost lze rozdělit do tří základních oblastí:

- Peněžní gramotnost – představuje schopnost porozumět a pracovat se základními nástroji hotovostní a bezhotovostní platby (např. běžný účet, platební nástroje)
- Cenová gramotnost – představuje schopnost porozumět fungování cenových mechanismů a inflace
- Rozpočtová gramotnost – představuje schopnost sestavit a následně spravovat osobní či rodinný rozpočet, rozhodovat o rozložení finančních prostředků, stanovovat finanční cíle. Zahrnuje také schopnost umět se připravit na nenadálou životní situaci a zajistit se proti výpadku příjmu. Rozpočtová gramotnost dále zahrnuje dvě specializované složky – správa finančních aktiv (např. vkladů, investic, pojištění) a správa finančních závazků (např. úvěrů, leasingů) [3].

S finanční gramotností dále souvisí gramotnost numerická, gramotnost informační a gramotnost právní. Cílem rozvoje těchto tří oblastí je podpora a posílení právního, ekonomického a politického smýšlení jednotlivců [3].

3.3 Hospodaření domácnosti

Základním stavebním kamenem finanční gramotnosti je vedle teoretických znalostí také schopnost nakládat s penězi v praxi, tedy sestavovat a plnit rozpočet domácnosti. Rozpočtem domácnosti rozumíme bilanci příjmů a výdajů za dané období (obvykle měsíc). Příjmy rodinné jmění zvyšují, výdaje ho naopak snižují. Sestavení správného rozpočtu je založeno na zkušenosti z minulých měsíců [4].

Základním principem hospodaření domácnosti je dlouhodobý soulad rodinných příjmů a výdajů. Cílem je tedy vytvářet alespoň vyvážený, nejlépe pak přebytkový rozpočet domácnosti. Výsledek hospodaření domácnosti lze ovlivnit dvěma způsoby: zvyšováním příjmů nebo snižováním výdajů. Ideální je kombinace obou možností [5].

Zvyšování příjmu je obvykle dlouhodobější a rizikovější záležitostí. Možnosti dosažení lépe placené pozice na trhu lze dosáhnout vyšším vzděláním, rekvalifikací

nebo změnou oboru. V kratším časovém horizontu lze příjem zvýšit změnou zaměstnavatele nebo dalším pracovním úvazkem [5].

Výdaje domácnosti jsou na rozdíl od příjmů výrazně flexibilnější. Některé výdaje lze těžko snižovat (nájemné, energie, splátka hypotéky), některé naopak můžeme měnit snadno (zábava, spotřeba dražšího zboží). Stanovení žebříčku významnosti jednotlivých položek v rozpočtu je individuální a závisí na potřebách každé domácnosti. Ať už je ale složení výdajů domácnosti jakékoliv, vždy platí, že pro rodinu, která má více nepostradatelných výdajů, bude sestavování vyváženého či dokonce přebytkového rozpočtu obtížnější [4].

Optimálním stavem hospodaření domácnosti je přebytkový rozpočet. Z takového rozpočtu je možné generovat rezervy a úspory. Rezerva je tzv. „finanční polštář“ domácnosti, tedy peníze, které lze kdykoliv použít na neočekávané výdaje. Úspora jsou peníze určené pro zhodnocení. Je to část odložených peněz, které rodina plánuje využít za několik let na dlouhodobě významný výdaj (např. nákup auta, bytu, zajištění na stáří, školné) [4].

3.4 Finanční produkty

Umět sestavit vyvážený nebo lépe přebytkový rozpočet je jedním ze základních schopností finančně gramotného člověka. S penězi je ale během jejich získávání i spotřeby důležité vhodným způsobem nakládat. Tuto oblast označujeme jako peněžní gramotnost. Jak už bylo dříve zmíněno, je to schopnost ovládat správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí a správu nástrojů k tomu určených [3].

Vhodné uložení finančních prostředků do vybraných nástrojů je také jejich jedinou ochranou proti inflaci, tedy postupnému znehodnocování peněz. K takové ochraně lze využít například stavební spoření, důchodové penzijní spoření nebo nákup státních dluhopisů se zaručeným výnosem. Každá investice s sebou však přináší určité riziko přímo úměrné výnosu. Při výběru vhodného nástroje pro investování je tedy dobré se obrátit na prověřeného finančního poradce [6].

Finančních produktů, které bankovní i nebankovní společnosti v dnešní době nabízejí, je velké množství. Níže jsou uvedeny vybrané z nich, se kterými se v běžném životě setkáváme nejčastěji.

3.4.1 Běžný účet

Běžný účet je nejčastějším bankovním produktem a také nejčastější variantou vkladů. Slouží primárně k provádění plateb, nikoliv ke spoření. Proto je dobré na něm držet pouze takové množství peněz nezbytné pro zaplacení pravidelných výdajů [7].

Na běžný účet jsou často navázány další bankovní služby, jako debetní karty, internetové bankovníctví nebo telefonní bankovníctví. Banky k takovému účtu mnohdy nabízejí také spořicí účet nebo úvěrové kreditní karty [7].

3.4.2 Termínovaný účet

Termínovaný účet je vklad peněz na předem stanovenou dobu, obvykle 6 měsíců až několik let. Po tuto dobu by klient neměl požadovat vložené prostředky zpět. Předčasný výběr je sankcionován, u některých společností zcela odepřen. Hlavní výhodou termínovaného vkladu je vyšší výnos než u běžného nebo spořicího účtu. Naproti tomu je zde ale nízká likvidita vkladů [4].

3.4.3 Spořicí účet

Spořicí účet je kombinací běžného a termínovaného vkladu. Peníze se na něm určitým procentem zhodnocují, na druhou stranu je ale zachována okamžitá likvidita vkladů. Primárně slouží k ukládání volných prostředků a tvorbě krátkodobé rezervy [7].

3.4.4 Stavební spoření

Stavební spoření je kombinací spořicího a úvěrového produktu. Poskytuje vyšší výnos než na termínovaných nebo spořicích účtech, avšak na úkor nízké likvidity. Smlouva o stavebním spoření je sepsána na určitou cílovou částku, ke které

jsou vázány další podmínky, jako je minimální doba spoření (zpravidla 6 let), pevně stanovená úroková sazba, právo na následný úvěr a státní podpora. Stejně jako u termínovaných vkladů je zde předčasný výběr sankcionován, minimálně odejmutím státní podpory [4].

Státní podpora je zvláštním způsobem zhodnocení vkladů. Jde o příspěvek ve výši 10 % z vložené částky v daném kalendářním roce. Tento příspěvek získá každý, kdo splní podmínky nároku. Maximální výše státní podpory je 2 000 Kč na jednoho účastníka stavebního spoření, při roční uspořené částce 20 000 Kč [4].

Po dosažení cílové částky lze naspořené prostředky využít pro libovolné účely. Primárně však stavební spoření slouží pro zajištění potřeb bydlení (např. koupě nemovitosti či stavební parcely, výstavba nemovitosti, rekonstrukce, opravy apod.) [4].

3.4.5 Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření

Jak již názvy těchto produktů napovídají, jde o určitou formu spoření na penzi (III. pilíř). Přesněji řečeno, jedná se o pravidelné odkládání části peněz za účelem následného využití v důchodovém věku účastníka. Tento III. důchodový pilíř je dobrovolný. Hlavní výhodou těchto produktů jsou státní příspěvky, které stát vyplácí k měsíčnímu vkladu účastníka a možnost odečtu části zaplacených vkladů od základu daně. Státní příspěvky a daňové úlevy jsou však podmíněny setrváním do konce smluvené doby [8].

Od 1. 1. 2013 vzrostl státní příspěvek z původních 150 Kč na 230 Kč. Plnou podporu lze získat s měsíčním vkladem účastníka 1 000 Kč. Minimální měsíční úložka účastníka pro čerpání státního příspěvku je 300 Kč [8].

Měsíční příspěvek účastníka	100	200	300	400	500	600	700	800	900	1000 a více
Státní příspěvek od 1. 1. 2013	0	0	90	110	130	150	170	190	210	230

Tabulka 1: Státní příspěvek [8]

Možnost daňové podpory se vztahuje na měsíční úložky účastníka v rozmezí 1 000 až 2 000 Kč. Do III. důchodového pilíře může svým zaměstnancům přispívat také zaměstnavatel [8].

Třetí důchodový pilíř tvoří penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření.

Penzijní připojištění

Do systému penzijního připojištění se státním příspěvkem bylo možné vstoupit do konce roku 2012. K 1. 1. 2013 byli účastníci tohoto systému i se všemi dosavadními nároky automaticky převedeni do transformovaného fondu III. pilíře. Jedinou změnou při převodu bylo navýšení státního příspěvku [8].

Hlavní výhodou penzijního připojištění za starých podmínek je garance kladné nuly, která zaručuje účastníkům nezáporné zhodnocení na konci období. Tím je však také výrazně omezena možnost investovat do cenných papírů s vyšším potenciálem zhodnocení. Další výhodou je možnost výsluhové penze, tedy možnost dřívějšího výběru části naspořených prostředků (před dosažením věku 60 let) za splnění určitých podmínek [8].

Každý účastník transformovaného fondu může kdykoliv převést své prostředky do účastnických fondů (doplňkové penzijní spoření) spravovaných penzijními společnostmi, které mají potenciál vyššího zhodnocení. Přechodem z transformovaného fondu na doplňkové penzijní spoření však mizí garance nezáporného výnosu a možnost výsluhové penze [8].

Doplňkové penzijní spoření

Účast v systému doplňkového penzijního spoření je dobrovolná. Účastnické fondy (III. důchodový pilíř), do kterých účastníci vkládají své prostředky, jsou spravovány penzijními společnostmi. Doplnkové penzijní spoření, na rozdíl od penzijního připojištění, nenabízí možnost výsluhové penze a neposkytuje garanci nezáporného výnosu. Naproti tomu jsou zde mnohem volnější pravidla pro investování. Účastníci si tak mohou vybrat z několika typů účastnických fondů

s různou strategií investování, od konzervativní až po dynamickou. Klient sice nese určité investiční riziko, z dlouhodobého hlediska je zde ale možnost dosažení značně vyššího výnosu než u transformovaných fondů [8].

3.4.6 Úvěr

Úvěr je forma výpůjčky cizích peněz pro financování určitého zájmu spotřebitele, který není spotřebitel aktuálně schopen financovat z vlastních zdrojů. Za tuto výpůjčku si poskytovatel bere úrok, který je předem stanoven. Úvěrové produkty lze dělit na účelové a neúčelové. Účelový úvěr je takový úvěr, jehož prostředky mohou být využity pouze na předem stanovenou oblast financování. Veškeré čerpání musí být doloženo (účtenkou, fakturou, smlouvou apod.). U neúčelového úvěru banka blíže nezkontroluje, na co jsou finance použity. Účelové úvěry jsou zpravidla nabízeny s výhodnějším úrokem. Úvěry lze dále dělit také podle délky splácení, a to na krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé [4].

První formou krátkodobého úvěru je úvěr ke kreditní kartě (revolvingový). Ten se váže ke kreditní kartě, ze které vlastník může čerpat peníze banky a zároveň je splácet. Pokud tyto zapůjčené peníze v bezúročném období (zpravidla 35 dní) dorovná, nezplatí žádné úroky. Banka před vydáním karty vyhodnocuje riziko nesplácení závazků daného klienta. Díky nízkým úvěrovým limitům patří kreditní karta k nejsnáze dosažitelným úvěrům [4].

Mezi krátkodobé úvěry patří také kontokorentní úvěr. Jedná se o povolené přečerpání běžného účtu, s obvyklou dobou splacení 1 rok. Je to úvěr neúčelový a banka zde zkoumá bonitu klientů (schopnost splácet své závazky). Stanovena je také výše tzv. úvěrového rámce, tedy maximální výše výpůjčky [4].

Dalším typem úvěru je spotřebitelský úvěr, který je obvykle krátkodobý až střednědobý. Jedná se o jednorázovou výpůjčku spotřebiteli bez jakékoliv zástavy. Může být jak účelový, tak neúčelový [4].

Pokud potřebuje spotřebitel půjčit větší obnos peněz, nejčastěji na financování bydlení, půjde pravděpodobně o úvěr dlouhodobý. Nejčastější formou dlouhodobé výpůjčky je hypoteční úvěr a úvěr ze stavebního spoření.

Hypoteční úvěr

Hypoteční úvěr je formou spotřebitelského úvěru, který je zpravidla dlouhodobý až velmi dlouhodobý. Vždy je zajištěn nemovitostí, resp. zástavním právem k nemovitosti. V praxi to znamená, že pokud klient nebude schopen splácen a nebude ochoten se domluvit na novém splátkovém kalendáři, má banka právo zastavěnou nemovitost vydražit a výtěžek použít na splacení dluhu [9].

Tento úvěr může být jak účelový, tak neúčelový (tzv. americká hypotéka). Účelový hypoteční úvěr je určen výhradně pro financování bydlení, jako je nákup nemovitosti, stavební parcely, rekonstrukce, výstavba či úprava nemovitého příslušenství apod. Finance z neúčelového hypotečního úvěru lze použít na jakýkoliv zájem. Je obvykle poskytován s vyšší úrokovou sazbou než hypoteční úvěr na bydlení, stále je však tato sazba výhodnější než u běžného spotřebitelského úvěru, a to právě z toho důvodu, že je zajištěn nemovitostí [4].

Hlavní odlišností hypotečního úvěru od ostatních produktů je fixace úrokové sazby. Ta je obvykle 3–10 let. Anuitní splátka úroku se po uplynutí doby fixace může měnit v závislosti na změnách úrokových sazeb [4].

Úvěr ze stavebního spoření

Úvěr ze stavebního spoření se v mnohém podobá úvěru hypotečnímu. Je to úvěr dlouhodobý až velmi dlouhodobý, určený především pro financování bydlení. Stejně tak je zajištěn zástavním právem k nemovitosti. Na rozdíl od hypotečního úvěru však zůstávají po celou dobu splácení splátky neměnné [4].

O tento úvěr může žádat jen účastník stavebního spoření, který splní podmínky poskytnutí úvěru. Hlavními podmínkami je splnění určitého procentuálního podílu vlastních naspořených prostředků z cílové částky a splnění minimální doby spoření (zpravidla 6 let). Existuje zde také specifická forma tohoto

úvěru, tzv. překlenovací úvěr. To je situace, kdy klient ještě nemá naspořena potřebná procenta z cílové částky pro získání řádného úvěru. Tyto prostředky tedy nejprve v rámci překlenovacího úvěru dospoří, čímž je tento úvěr splacen a klient přechází do běžného úvěru ze stavebního spoření [4].

3.4.7 Platební karty

Platební karty jsou v posledních letech čím dál oblíbenějším platidlem. Důvodem je hlavně snadné, rychlé, pohodlné a zabezpečené placení malých i větších částek. Všechny platební karty mají povinné tyto údaje:

- Označení vydavatele karty
- Jméno držitele karty
- Číslo platební karty
- Platnost platební karty
- Záznam dat [4]

Platební karty lze rozlišovat podle způsobu zúčtování peněz, a to na debetní a kreditní karty. Použitím debetní karty čerpá klient finanční prostředky ze svého účtu. Při platbě kreditní kartou jsou čerpány finance banky, které je nutné ve smluveném termínu splatit. Dále lze platební karty dělit na elektronické a embosované. Elektronické karty umožňují výběr z bankomatu nebo platbu u obchodníka s elektronickým platebním terminálem. Platba kartou embosovanou probíhá přes tzv. žehličku, prostřednictvím které se údaje z karty otisknou na účet. Ten je následně potřeba podepsat. Další možné dělení je na čipové karty a karty s magnetickým proužkem. Čipové karty jsou v Evropě využívány častěji, a to zejména z důvodu bezpečnosti. Čip na čipové kartě obsahuje více údajů a je chráněn PINem. Použití karty s magnetickým proužkem je sice snazší, karta je ale náchylnější na zneužití nebo znehodnocení [10].

3.4.8 Pojištění

S určitými riziky se v životě setkáváme každý den. Některé negativní události nás mohou ovlivnit jen nepatrně, jiné události mohou mít fatální následky a ovlivnit

nejen náš život, ale i život celé naší rodiny. Dnes již existuje způsob, jak se proti určitým rizikům alespoň částečně zajistit, a to formou pojištění.

Jak uvádí Ministerstvo financí, „*pojištění lze charakterizovat jako přenesení rizika vzniku negativních důsledků nahodilých (tzv. škodných) událostí, které vedou k újmě na majetku, životu či zdraví, z osoby, která je těmto rizikům vystavena (tzv. pojištěného), na osobu specializovanou (tzv. pojistitel - pojišťovna)*“ [11].

Jak již z definice vyplývá, musí se jednat o nahodilou událost, tzn. takovou událost, která vznikla náhle a nečekaně (např. autonehoda, přírodní živelní apod.). Aby byl jedinec před takovými událostmi chráněn, uzavírá se pojistná smlouva mezi pojistníkem a pojistitelem. V ní jsou uvedena rizika, na která se pojištění vztahuje, i pojistné částky, které by v případě pojistné události pojišťovna vyplácela. Za tuto ochranu platí pojistník pojistné. Některá rizika mohou být z pojistky vyloučena. Zpravidla jde o těžko předvídatelné nebo velmi nákladné události, jako terorismus nebo povodeň v záplavové oblasti. Tyto události jsou v pojistné smlouvě uvedeny jako výluky z pojištění. Důležitým pojmem je tzv. spoluúcast. Ta určuje procento, kterým se pojistník podílí na vzniklé negativní události. Zpravidla se s ní setkáváme u majetkového nebo havarijního pojištění [4].

Pojištění lze dělit dle různých kritérií. V první řadě je nutno odlišit pojištění soukromé a sociální. Soukromé pojištění se uzavírá mezi pojistníkem a pojistitelem a vzniká na základě právního vztahu (smlouvy). Naproti tomu sociální pojištění (jinak také sociální zabezpečení) je povinné a stanoveno zákonem. Spadá do něj například pojištění důchodové (I. pilíř) nebo nemocenské. Je tvořeno nejen příspěvky pojištěných, ale také příspěvky zaměstnavatelů a příspěvky od státu. Sociální pojištění se následně využívá pro úhradu újmy způsobené tzv. sociálními riziky (nezaměstnanost, zdravotní péče, pracovní neschopnost, mateřská, invalidita, zabezpečení na stáří apod.) [11].

Soukromé pojištění lze dělit dle formy a druhu. Podle formy odlišujeme pojištění zákonné a smluvní. Zákonným pojištěním je například pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo z nemoci z

povolání. Pojištění smluvní může být povinné (pojištění odpovědnosti z provozu vozidla) nebo dobrovolné [11].

Pojištění je možné dělit také podle druhu, a to z různých hledisek:

- Podle předmětu pojištění
 - pojištění osob (životní pojištění, úrazové pojištění, pojištění pro případ nemoci)
 - pojištění majetku
 - pojištění právní ochrany
 - pojištění odpovědnosti
 - pojištění úvěru nebo záruky
 - pojištění finančních ztrát
- Podle odvětví
 - životní (rizika úmrtí a dožití)
 - neživotní (škoda na osobním nebo cizím majetku a zdraví)
- Podle závislosti na výši újmy
 - obnosové (pojistné plnění se vyplácí ve výši sjednané částky)
 - škodové (pojistné plnění nepřesáhne výši újmy) [11].

3.5 Následky finanční negramotnosti

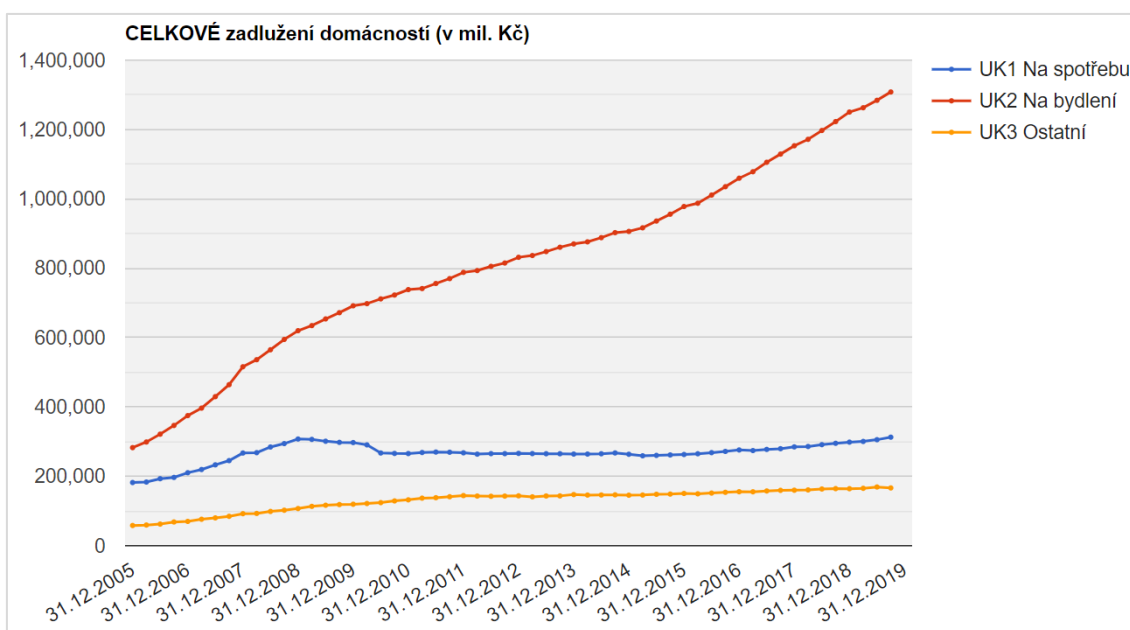
Ekonomický růst v ČR v posledních letech se považuje za hospodářský úspěch. Nicméně jsme se díky tomuto růstu stali konzumní společností, což má za následek nadměrnou spotřebu zboží i služeb. Pro tento konzumní způsob života je také zapotřebí dostatek financí, kterým už ale mnozí jedinci nedisponují. Pro uspokojení svých potřeb jsou tak často ochotni půjčit si téměř na cokoliv, od zajištění bydlení přes nákup vánočních dárků až po luxusní dovolenou u moře. Tomu přispívá také neustálý nátlak společností a bank, které poskytují půjčky za zdánlivě výhodný úrok na cokoliv a téměř komukoliv. Mnozí si však možné následky zadlužení neuvědomují. Přijetím dluhu se totiž dlužník zavazuje splatit nejen dluh, ale také nemalé úroky a poplatky s půjčkou spojené [12].

Dluh sám o sobě nemusí být špatný a mnohdy se bez něho nelze obejít, třeba při zajištění vlastního bydlení. Problém nastává tehdy, pokud není dlužník schopen dluh splácet. A tomu je potřeba za každou cenu zabránit. Nesplácení závazků může mít totiž ošklivé následky, jako je například exekuce nebo osobní bankrot [13].

3.5.1 Zadluženost a předluženost

Většina domácností není schopna krýt výdaje, jako je nákup nemovitosti nebo rekonstrukce, z vlastních zdrojů. A tak jsou nuceny půjčit si prostředky od finančních zprostředkovatelů. Tím se na finančním trhu dostávají do pozice dlužníků – jsou zadluženy [12].

Jak znázorňuje Graf 1, zadluženost českých domácností v posledních letech neustále narůstá. Z údajů ČNB vyplývá, že celková zadluženost českých domácností ke dni 30. 11. 2019 činila 1 808 mld. Kč. Z toho 73 % tvořily úvěry na bydlení [14].

Graf 1: Celkové zadlužení domácností (v mil. Kč) [14]

Narůstající zadluženost je jedním z hlavních důvodů aktuálnosti finančního vzdělávání. U řady zadlužených domácností totiž následně dochází k předlužení, což má za následek řadu osobních, sociálních i ekonomických problémů. Předlužením se rozumí taková situace, kdy dlužník už není schopen splatit své závazky, tedy nejen půjčku, ale také úroky, penále a další náklady spojené se zpožděným splácením, a to

ani prodejem veškerého svého majetku. Jinými slovy, předlužení je stav, kdy dluhy dlužníka přesahují hodnotu jeho majetku [12].

3.5.2 Exekuce a oddlužení

Aby se dlužník nedostal do větších potíží, je důležité splácet řádně a včas. Může ale nastat tíživá finanční situace, kdy dlužník nebude schopen své závazky hradit včas. Často je tento problém chybně řešen uzavíráním dalších úvěrů či půjček na splacení předešlých závazků. To je však cesta do dluhové pasti. Nastane předlužení a věřitelé začnou své dluhy vymáhat. Tato situace je sice velmi nepříjemná, stále ale řešitelná, pokud dlužník projeví zájem a snahu o zdárné vyřešení problémů. Pokud však dlužník své dluhy dlouhodobě neřeší, na upomínky nereaguje a nemá zájem na dohodě přijatelného splátkového kalendáře, může očekávat nemilé následky v podobě exekuce [12].

Exekuce je „*státem povolený a řízený způsob vymáhání dluhů*“. Zákonem je dále stanoveno několik způsobů provedení exekuce i s pořadím provedení. Dlužník nejprve přichází o veškeré peněžní prostředky a následně také o nemovité i movité věci. Nejčastějšími způsoby provedení exekuce jsou:

- srážky ze mzdy a jiných příjmů,
- přikázání pohledávky (pokud má dlužník pohledávku u někoho jiného, je tato pohledávka hrazena přímo exekutorovi),
- příkaz k výplatě z bankovního účtu,
- prodej movitých věcí a nemovitých věcí [15].

Oddlužení neboli osobní bankrot, nabízí dlužníkům druhou šanci na život bez dluhů a exekucí. Dlužník může být osvobozen od svých dluhů, pokud splatí minimálně 30 % svých závazků vůči věřitelům, a to prostřednictvím splátkového kalendáře nebo zpeněžením majetku. Stanovený splátkový kalendář musí dlužník přesně plnit po dobu pěti let. Po tuto dobu musí být také veškeré mimořádné příjmy použity ke splátkám a není možné ani odmítnout dar nebo dědictví. Cesta osobního bankrotu rozhodně není snadná a dlužník má během oddlužení příjem pouze na hranici životního minima. Na konci však čeká život bez dluhů a exekucí [16].

3.6 Finanční vzdělávání v České republice

Finanční vzdělávání je klíčovým prvkem v ochraně spotřebitele. Finančně vzdělaný občan je plnohodnotným účastníkem na finančním trhu, je schopen se správně rozhodovat a finančně zajistit sebe i svou rodinu. S ekonomickým vzestupem a rychlým nárůstem finančních produktů je na finanční vzdělávání (dále jen „FV“) v ČR kladen stále větší důraz. A to nejen na vzdělávání dětí na základních a středních školách, ale také na vzdělávání dospělých [12].

3.6.1 Zavedení finančního vzdělávání

V roce 2006 byly zahájeny přípravné práce na spuštění organizovaného finančního vzdělávání v ČR, a to na základě schválení Strategie FV. Strategie FV vymezuje koncepci FV s cílem pozvednout úroveň finanční gramotnosti v ČR a posílit tak ochranu občanů (spotřebitelů). V srpnu téhož roku také zahájila činnost Pracovní skupina pro finanční vzdělávání řízená Ministerstvem financí. Následující rok vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s MF Standardy finanční gramotnosti. S tím byla také zahájena podpora pedagogických pracovníků ze strany MŠMT a ČNB. Kromě toho podporovala ČNB také vybrané projekty na finanční vzdělávání [3].

Strategie FV byla ovšem jen doporučující, a tak byl Ministerstvem financí roku 2010 na základě předchozích šetření zpracován dokument Národní strategie finančního vzdělávání. Tento dokument vytváří celkový rámec finančního vzdělávání v ČR, tedy systém zvyšování úrovně finanční gramotnosti (dále jen „FG“) jak dětí, tak dospělých. Dokument vymezuje definici FG, význam a principy finančního vzdělávání, prioritní oblasti i dvoupilířovou strukturu finančního vzdělávání [3].

3.6.2 Dvoupilířová struktura finančního vzdělávání

Získání dostatečných znalostí z oblasti financí je důležité pro všechny věkové skupiny. Finanční vzdělávání v ČR proto respektuje rozdílný přístup ke vzdělávání dětí a dospělých. Na základě toho je vymezena dvoupilířová struktura FV, která definuje vzdělávání počáteční a další [3].

Počáteční vzdělávání zahrnuje finanční vzdělávání žáků základních a středních škol. Garantem jeho úrovně je stát. Pro zajištění odpovídající úrovně byly vytvořeny Standardy finanční gramotnosti pro tři stupně vzdělání, a to pro žáky 1. a 2. stupně základní školy a pro žáky střední školy, přičemž úroveň finanční gramotnosti žáka střední školy by měla odpovídat úrovni finanční gramotnosti dospělého občana. Standardy FG pro základní školy vymezují požadované znalosti z oblasti hotovostních a bezhotovostních peněz, hospodaření domácnosti a finančních produktů. Standardy FG pro střední školy jsou v těchto oblastech rozšířeny a doplněny o znalosti práva spotřebitele. Uvedené Standardy FG byly následně zařazeny do rámcových vzdělávacích programů pro základní a střední školy. Povinnou součástí výuky pro žáky základních a středních škol se finanční gramotnost stala od 1. 9. 2013 [3].

Další vzdělávání zahrnuje finanční vzdělávání dospělé populace. To by mělo být zajištěno zejména soukromým sektorem, a to prostřednictvím profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů [3].

3.6.3 Projekty finanční gramotnosti

V České republice je celá řada nejrůznějších programů, projektů a aktivit na podporu finančního vzdělávání. Realizují je nejen orgány veřejné správy, ale také spotřebitelská sdružení, neziskové organizace a subjekty finančního trhu. Níže jsou uvedeny některé z nich [17].

Projekt Finanční gramotnost do škol byl založen roku 2012. Zaměřuje se na podporu zavádění FG na základních a středních školách a systémový i individuální rozvoj učitelů [18].

ČSOB nabízí od roku 2016 základním a středním školám výukový program Finanční vzdělávání ČSOB pro školy. Výuka probíhá formou interaktivní přednášky, která je podpořena originálními výukovými materiály, a je zaměřena na všechny oblasti spadající do Standardů finanční gramotnosti [19].

Zodpovědně se k tématu finanční gramotnosti postavila také Česká spořitelna, která v roce 2017 spustila projekt Abeceda peněz. Ten zahrnuje nejen

vzdělávací programy pro školy, ale pomáhá také starším občanům udržet krok s dobou. V současnosti nabízí ČSOB program pro druháky, čtvrtáky, teenagery a seniory [20].

Finanční svoboda je ekonomická desková hra, ve které získáte 30 let finančních zkušeností. Ve hře spravujete finance mladé rodiny, s cílem splnit v průběhu 30 let rodinné cíle a dosáhnout finanční nezávislosti. Hra věrně simuluje realitu, používají se produkty finančního trhu a čelí se stejným situacím, jako v reálném životě. Na trhu je tato hra sice již od roku 2008, od té doby však prošla mnohými aktualizacemi a v roce 2019 vyšla nová edice – Finanční svoboda 2019 [21].

Ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti přispívá významně také Ministerstvo financí, které v polovině roku 2014 spustilo internetový portál „Proč se finančně vzdělávat?“ Nový portál o finančním vzdělávání najdete na adrese www.psfv.cz. Jeho úkolem je poskytovat informace o fungování a rizicích na finančním trhu, dávat tipy a návody v různých oblastech financí a pomáhat při řešení problémů [22].

Podle nejnovějšího mezinárodního průzkumu OECD se sice finanční gramotnost v ČR zvyšuje, stále se však dvě třetiny občanů chovají ekonomicky nezodpovědně. Proto schválila vláda počátkem roku 2020 aktualizovanou Národní strategii finančního vzdělávání 2.0 předloženou Ministerstvem financí, které se chce nově více zaměřit na finanční vzdělávání dospělých. Od prvního čtvrtletí roku 2020 tak spouští Národní registr projektů finančního vzdělávání, který povede na svých webových stránkách. Jeho cílem je informovat zájemce o široké nabídce dostupných projektů na zvyšování finanční gramotnosti občanů. Stanovena jsou základní kritéria kvality, která tyto projekty musí splňovat [23].

4 Ústavní výchova

Ústavní výchova patří vedle náhradní rodinné péče mezi formy náhradní výchovy dětí. Uplatňuje se v případě, kdy dítě nemůže být z nejrůznějších důvodů vychováváno ve vlastní rodině. Stanovuje ho soud na základě návrhu podaného orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Dříve než ale soud rozhodne o ústavní výchově, je povinen zkoumat možnosti umístění dítěte do náhradní rodinné péče nebo do péče v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc [24].

Ústavní výchova může být nařízena u nezletilých dětí, maximálně do dovršení 19 let této osoby. Pokud pominou důvody nařízení této výchovy nebo je možné dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, je ústavní výchova soudem zrušena. Dlouhodobá ústavní péče s sebou totiž nese určitá rizika. Jedním z nich je hospitalismus, tj. *„adaptace na umělé prostředí ústavu, jež je spojena s neschopností adaptovat se po propuštění v prostředí běžné společnosti“* [24].

4.1 Význam ústavní výchovy

Ústavní výchova může být pro některé děti záchranou, pro jiné trestem spojeným se společenskou diskriminací. Základním principem a prioritou pro všechna školská zařízení je však pomoc a ochrana dítěte, nikoliv trest. Zařízení ústavní výchovy mají za úkol poskytnout dětem kvalitní a bezpečné podmínky pro rozvoj, zajistit právo na výchovu a vzdělání, podporovat sebedůvěru a vybudovat pozitivní emoční vztahy mezi dítětem a dospělým. Po odchodu ze zařízení pro výkon ústavní výchovy by každé dítě mělo být schopno samostatně fungovat a zvládat záležitosti běžného života [25].

4.2 Zařízení pro výkon ústavní výchovy

Jednotlivá zařízení pro výkon ústavní péče můžeme dělit podle toho, pod které ministerstvo spadá jejich správa (viz. Obrázek 1). Ministerstvo zdravotnictví spravuje Kojenecké ústavy a Dětské domovy pro děti do 3 let věku. Pod Ministerstvo školství spadají Diagnostické ústavy, Dětské domovy, Dětské domovy se školou a

Výchovné ústavy. Domovy pro osoby se zdravotním postižením spravuje Ministerstvo práce a sociálních věcí [26].

Náhradní výchova				
Náhradní rodinná péče	Ústavní péče			
			Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	
Péče jiné fyzické osoby než rodiče	Kojenecké ústavy	Diagnostické ústavy	Klokánky	Domovy pro osoby se zdravotním postižením
Osvojení (adopce)	Dětské domovy pro děti do 3 let věku	Dětské domovy	Dětská centra	
Poručenství s péčí		Dětské domovy se školou		
Pěstounská péče		Výchovné ústavy		
	spadají pod Ministerstvo zdravotnictví	spadají pod Ministerstvo školství		spadají pod Ministerstvo práce a sociálních věcí

Tabulka 2: Formy náhradní výchovy [vlastní zpracování dle 26]

Zvláštní skupinou jsou zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kam patří Klokánky nebo Dětská centra. Tato zařízení nespádají pod žádný resort a jsou financována ze systému dávek státní sociální podpory [26].

4.2.1 Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

Školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy spadají pod Ministerstvo školství a zahrnují níže uvedené typy zařízení. Ve většině případů se

jedná o státní zařízení poskytující dětem od 3 do 18, případně do 26 let, komplexní péči [25].

Diagnostický ústav

Diagnostické ústavy zaujímají významnou roli v systému ústavní výchovy. Děti jsou do diagnostického ústavu svěřeny za účelem komplexního vyšetření zdravotního stavu po dobu maximálně 8 týdnů. Na základě tohoto vyšetření jsou stanoveny individuální výchovné a vzdělávací priority a děti jsou dále umístěny do dětského domova, dětského domova se školou nebo do výchovného zařízení [25].

Dětský domov

Úkolem dětských domovů je pečovat o děti, kterým byla nařízena ústavní výchova a které nemají vážné poruchy chování. Jedná se o děti ve věku od 3 do 18 let. Děti zde výjimečně mohou zůstat i déle, a to do ukončení přípravy na povolání, maximálně do věku 26 let. Tyto děti se vzdělávají ve školách mimo dětský domov. Do dětského domova jsou zpravidla umístěny i nezletilé matky společně s jejich dětmi [26].

Dětské domovy mohou být internátního typu (skupina stejně starých dětí, u kterých se vychovatelé střídají na směny) nebo rodinného typu (menší skupina věkově odlišných dětí, o které pečují stálí vychovatelé). V současné době v těchto zařízeních vysoce převažují případy sociálních sirotků nad sirotky faktickými, a to poměrem 98 % ku 2 % [24].

Dětský domov se školou

Dětské domovy se školou jsou speciální zařízení pečující o děti s nařízenou ústavní výchovou, které vykazují vážné poruchy chování. Jsou zde umístěny děti ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Škola je zpravidla součástí dětského domova. Cílem těchto zařízení je poskytnout dětem odpovídající vzdělávací i léčebnou péči a zamezit tak dalšímu prohlubování již vzniklých poruch chování [26].

Výchovný ústav

Výchovné ústavy pečují o děti starší 15 let s nařízenou ústavní výchovou nebo udělenou ochrannou výchovou. Jedná se o děti se závažnými poruchami chování. Výchovný ústav zajišťuje těmto dětem výchovnou, vzdělávací i sociální péči. Umístěny zde mohou být také děti od 12 let, které nemohou být umístěny do dětského domova se školou z důvodu velmi vážných poruch chování [25].

4.2.2 Statistické ročenky školství

Statistická ročenka školství podává detailní přehled o různých oblastech školství v České republice za daný školní rok. Tabulka výkonových ukazatelů zobrazuje počty škol, žáků, absolventů a učitelů, počty školských zařízení a jejich výkony. Najdeme zde také detailní informace o zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, prostorové podmínky, i počty dětí a mládeže umístěných v jednotlivých zařízeních [27].

V Tabulce 2 jsou zobrazeny údaje o zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy pro školní rok 2018/2019. Kromě celkového počtu zařízení je zde přehledně zobrazeno také rozdělení dětí a mládeže v těchto zařízeních dle jednotlivých druhů institucí pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Zařízení	Počet zařízení	Počet dětí a mládeže				
		celkem	z toho			
			dívky	z toho nezletilé matky	úplní sirotci	děti nezletilých matek
Celkem	204	6394	2743	47	39	38
dětský domov	138	4248	2030	7	32	7
dětský domov se školou	28	759	204	3	4	1
výchovný ústav	25	993	348	32	1	25
diagnostický ústav	13	394	161	5	2	5

Tabulka 3: Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy 2018/2019 [vlastní zpracování dle 28]

5 Dotazníkové šetření

Na teoretickou část této práce navazuje část praktická, která se zabývá výzkumem úrovně finanční gramotnosti dětí z dětských domovů. Přesněji se zaměřuje na to, zda je znatelný rozdíl v úrovni znalostí v této oblasti u dětí vyrůstajících v dětských domovech oproti dětem vyrůstajícím v biologické rodině.

Relevantní podklady pro porovnání úrovně finanční gramotnosti těchto dvou skupin nebyly nalezeny. Proto bylo pro účely této práce provedeno vlastní dotazníkové šetření, a to jak u dětí v dětských domovech, tak u dětí z biologických rodin. Záměrně byla vybrána věková skupina 14 až 18 let, a to z toho důvodů, že děti v této věkové kategorii již za sebou mají mít nějakou zkušenost z oblasti financí. Minimálně zkušenost teoretickou z výuky na základní škole, kde je již finanční gramotnost zařazena do školního vzdělávacího systému. Za kvantitativní metodu výzkumu bylo vybráno dotazníkové šetření, které probíhalo ve vybraných dětských domovech, dětských domovech se školou a základních a středních školách v Pardubickém a Královéhradeckém kraji.

V první řadě je potřeba stanovit cíl výzkumného šetření společně s výzkumnou otázkou. Dále bude popsána metodika sběru dat a výběr a skladba otázek samotného dotazníku. Poslední část se věnuje vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku a zhodnocení celého výzkumného šetření.

5.1 Cíl výzkumného šetření a výzkumná otázka

Základním předpokladem výzkumného šetření je, že děti vyrůstající v zařízeních ústavní péče budou z důvodu absence rodiny postrádat důležité finanční znalosti. Zřízení pro výkon ústavní péče se sice dětem snaží zajistit odpovídající vzdělání v oblasti financí, v některých ohledech však rodinu nelze úplně nahradit. Proto se také předpokládá nižší úroveň finanční gramotnosti této skupiny dětí. Hlavním cílem výzkumného šetření je tedy zmapovat a popsat možné rozdíly v úrovni finanční gramotnosti dětí z dětských domovů oproti dětem vyrůstajícím v biologické rodině.

Na základě stanoveného cíle je stanovena výzkumná otázka:

V1: Existuje znatelný rozdíl v úrovni finanční gramotnosti dětí vyrůstajících v dětském domově oproti dětem vyrůstajícím v biologické rodině?

5.2 Metodika sběru dat

Výzkum úrovně finanční gramotnosti byl proveden prostřednictvím dotazníkového šetření, které patří mezi kvantitativní metody výzkumu. Dotazníky byly respondentům podávány v tištěné podobě. V průběhu každého vyplňování byla autorka práce osobně přítomna, a tak mohla dohlédnout na samostatné vyplňování dotazníků bez možnosti vyhledávání informací například na internetu. Dotazník byl anonymní, respondenti vyplňovali pouze pohlaví, věk, název školy a obor studia a případné pracovní zkušenosti. Vyplnění dotazníku nebylo časově omezeno.

5.3 Výběr a skladba otázek

Vzhledem k cílové skupině respondentů byl dotazník sestaven na základě Standardů finanční gramotnosti pro základní školy (viz. Příloha 1). Celý dotazník je rozdělen na dvě hlavní části.

První část dotazníku zahrnuje demografické otázky (pohlaví, věk, název školy a obor studia a pracovní zkušenosti), které slouží pro získání přehledu o respondentech dotazníku.

Druhá část dotazníku se věnuje konkrétním testovým otázkám, které mají za cíl zmapovat finanční gramotnost respondentů a porovnat mezi sebou výsledky obou testovaných skupin. Tato část se skládá z 21 otázek, z nichž 20 je uzavřených a 1 otevřená. Tato otevřená otázka je početní a k jejímu vypracování bylo umožněno použití kalkulačky. Testové otázky jsou sestaveny tak, aby pokrývaly všechny hlavní oblasti finanční gramotnosti – peněžní gramotnost (5 otázek), hospodaření domácnosti (8 otázek) a finanční produkty (7 otázek). Poslední otázka dotazníku se ptá na to, kde se respondent o informacích souvisejících s financemi nejvíce dozvěděl.

6 Výsledky dotazníkového šetření

Tato část práce se věnuje vyhodnocení vlastního průzkumu finanční gramotnosti, který byl proveden v období podzim/zima 2019/2020. Nejprve je představen profil respondentů, kteří se šetření zúčastnili. Poté jsou vyhodnoceny jednotlivé výzkumné otázky zvlášť. Výsledky jsou zpracovány do tabulek a sloupcových grafů s příslušným komentářem.

6.1 Profil respondentů

Cílovou skupinou dotazníkového šetření byly děti ve věku 14 až 18 let. Tento věk byl vybrán záměrně, protože děti v této věkové kategorii už obvykle mají nějakou zkušenost z oblasti financí, a to minimálně zkušenost teoretickou z výuky na základní škole, kde je finanční gramotnost součástí školního vzdělávacího systému. Šetření proběhlo v rámci Pardubického a Královéhradeckého kraje.

První skupinu respondentů tvořily děti z dětských domovů v odpovídajícím věku. Ze Statistické ročenky školství je zřejmé, že pro školní rok 2018/2019 bylo v Pardubické a Královéhradeckém kraji celkem 21 zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy s celkovým počtem 596 dětí. Pro účely šetření však musíme uvažovat pouze část této skupiny dětí, které odpovídají věku 14 až 18 let.

Zřizovatel / Zařízení	Počet zařízení	Počet dětí a mládeže celkem
Královéhradecký kraj	13	382
dětský domov	7	213
dětský domov se školou	3	65
výchovný ústav	2	75
diagnostický ústav	1	29
Pardubický kraj	8	214
dětský domov	6	144
dětský domov se školou	1	50
výchovný ústav	1	20
diagnostický ústav	0	0

Tabulka 4: Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v Pardubickém a Královéhradeckém kraji 2018/2019 [vlastní zpracování dle 28]

Ředitelé 16 zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v Pardubickém a Královéhradeckém kraji byli osloveni a seznámeni s výzkumným šetřením prostřednictvím emailu. Zbylá zařízení se autorce nepodařilo kontaktovat. Kladně odpovědělo 9 z nich, se kterými byla následně navázána spolupráce. Tato zařízení i s počty respondentů jsou uvedeny v Tabulce 5. Dotazník vyplnilo celkem 128 dětí z dětských domovů a dětských domovů se školou v odpovídajícím věku.

Zařízení	Počet respondentů
DD Horní a Dolní Čermná	17
DD Moravská Třebová	4
DD Pardubice	9
DD Potštejn	11
DD Sedloňov	12
DD Vrchlabí	8
DDŠ Chrudim	22
DDŠ Kostelec nad Orlicí	21
DDŠ Vrchlabí	24
Celkem	128

Tabulka 5: Zařízení a počty respondentů z DD [vlastní zpracování]

Dětské domovy jsou stále oslovovány s prosbami o vyplnění nejrůznějších dotazníků. Ředitelé však nechtějí děti neustále „testovat“, a proto tyto žádosti často odmítají. Při velkém množství dotazníků je děti vyplňují s nezájmem a výsledky tak nemusí být relevantní. Vypracování dotazníků tak autorka chtěla založit na dobrovolné bázi, a rozhodla se pro osobní kontakt s dětmi. Schůzka probíhala v přátelském duchu, děti měly možnost zeptat se na otázky z oblasti financí i studia na vysoké škole, které je zajímaly. Kdo byl následně ochoten, dotazník vyplnil. Díky osobnímu kontaktu měla autorka navíc možnost okamžitě reagovat na případné dotazy k testovým otázkám, což podpořilo úplnost vyplněných dotazníků.

Druhou skupinu respondentů tvořily děti z biologických rodin. Pro účely šetření byly osloveny dvě základní a tři střední neekonomické školy v Pardubickém a Královéhradeckém kraji. Tyto školy i s počty respondentů jsou uvedeny v Tabulce 6. Dotazník vyplnilo celkem 120 dětí z biologických rodin v odpovídajícím věku.

Zařízení	Počet respondentů
ZŠ Holubova Holice	34
ZŠ Bratraců Veverkových Pardubice	15
SPŠPaS Pardubice	24
VOŠ a SPŠ Rychnov nad Kněžnou	23
VOŠZ a SZŠ Hradec Králové	24
Celkem	120

Tabulka 6: Zařízení a počty respondentů z BR [vlastní zpracování]

Do výzkumu se zapojilo celkem 248 respondentů, z toho 128 dětí z dětských domovů a dětských domovů se školou (dále jen „DD“) a 120 dětí z biologických rodin (dále jen „BR“). Následující tabulka ukazuje jejich demografické rozdělení podle pohlaví, navštěvované školy a pracovních zkušeností.

Demografické rozdělení respondentů	Celkem	Průměrný věk	z toho						
			ženy	muži	navštěvované školy			pracovní zkušenosti	
					ZŠ	SŠ	neuveďeno	ano	ne
z DD	128	15,2	52	76	98	24	6	50	78
z BR	120	15,3	59	61	49	71	0	62	58

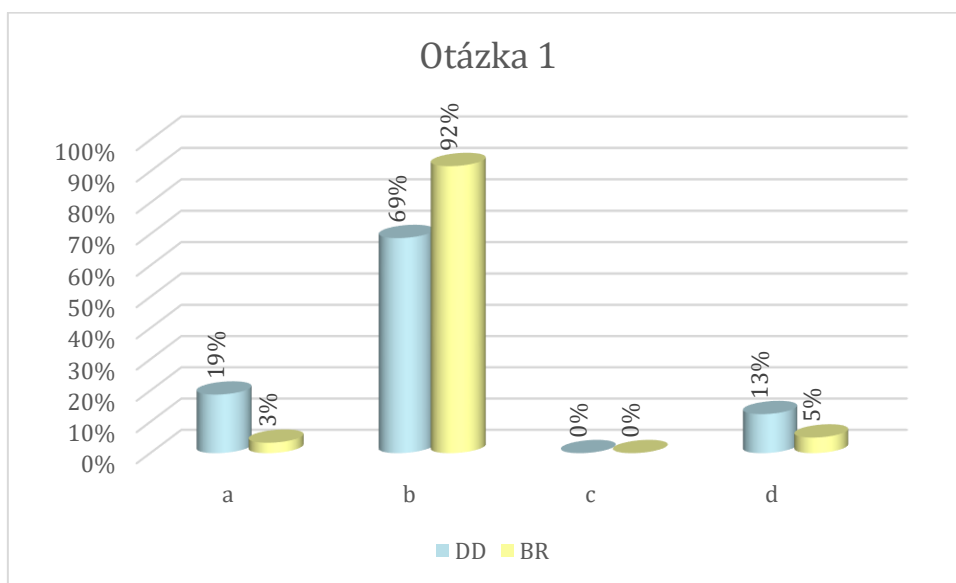
Tabulka 7: Demografické rozdělení respondentů [vlastní zpracování]

6.2 Výsledky jednotlivých otázek

Následující část se zabývá vyhodnocením jednotlivých testových otázek. Odpovědi respondentů z DD i BR jsou přehledně znázorněny v tabulkách nebo sloupcových grafech a výsledky slovně komentovány. Otázky jsou rozděleny do tří hlavních oblastí finanční gramotnosti – peněžní gramotnost (5 otázek), hospodaření domácnosti (8 otázek) a finanční produkty (7 otázek). Poslední otázka dotazníku zjišťuje hlavní zdroj informací, které souvisejí s financemi.

Znalosti z oblasti peněžní gramotnosti

- 1) Bezhotovostní forma peněz jsou
- a) peníze, které mám v peněžence,
 - b) peníze, které mám na účtu v bance,
 - c) peníze, které mi dluží kamarád,
 - d) nejsem si jistá/ý.

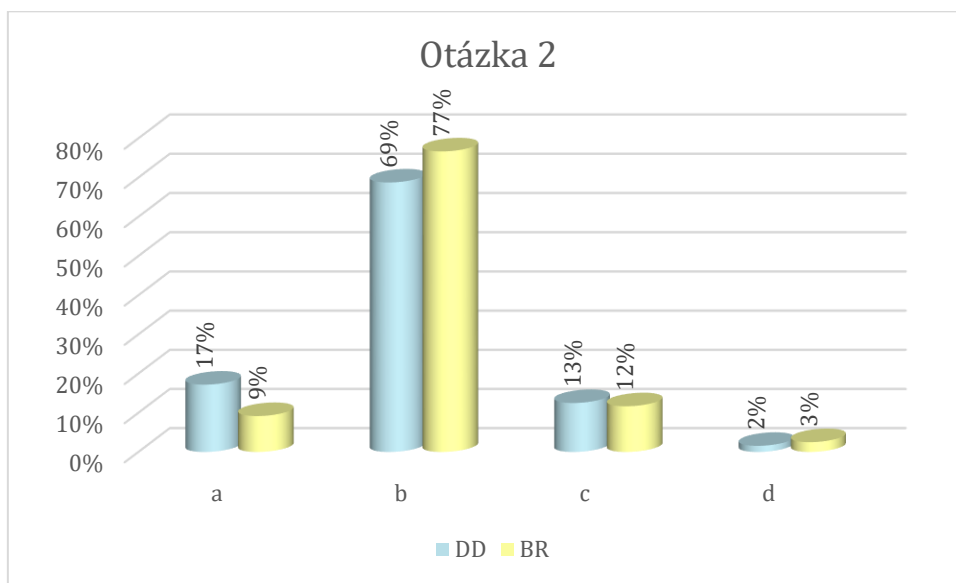

Graf 2: Otázka 1 [vlastní zpracování]

Na otázku číslo 1, co je bezhotovostní forma peněz, odpovědělo správně 92 % respondentů z BR. U respondentů z DD je procentuální úspěšnost nižší, a to 69 %. Část respondentů z DD pak volila odpověď a), tedy peníze, které mám v peněžence. Dalších 13 % respondentů z této skupiny odpovědělo, že si není jistá/ý. Už u této otázky tak můžeme pozorovat znatelný rozdíl v úspěšnosti obou skupin.

2) V restauraci utratím průměrně za smažený sýr a hranolky

- a) do 80 Kč,
- b) 90 – 140 Kč,
- c) 150 – 200 Kč,
- d) nejsem si jistá/ý.

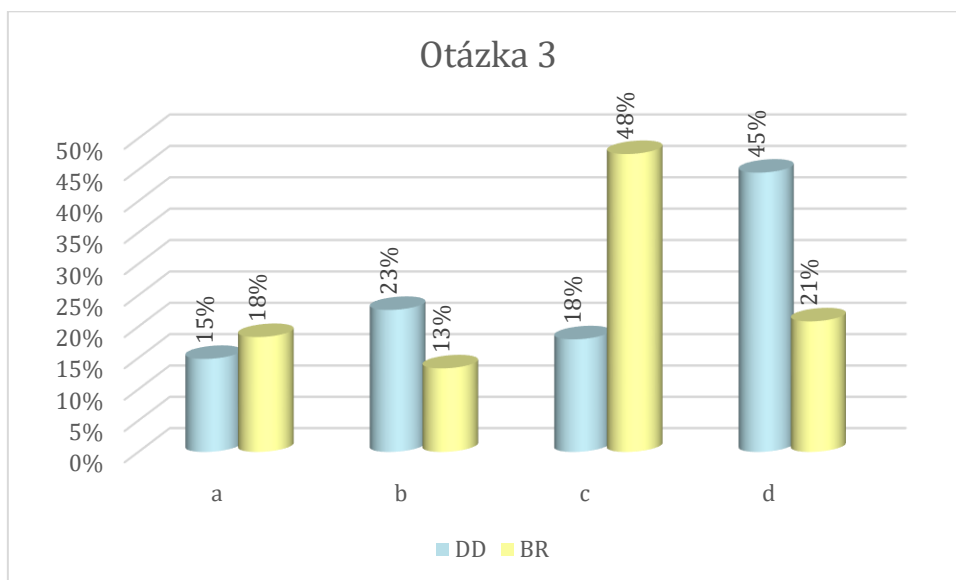

Graf 3: Otázka 2 [vlastní zpracování]

V otázce číslo 2 není rozdíl v odpovědích testovaných skupin příliš výrazný. Pokud uvažujeme ceny v Pardubickém a Královéhradeckém kraji, kde výzkum probíhal, lze za správnou odpověď považovat b). Tu zvolilo o 8 % více respondentů z BR než těch z DD. U odpovědi a) to bylo právě naopak, tedy o 8 % více respondentů z DD zvolilo tuto odpověď než respondentů z BR. Můžeme tedy říct, že lepší přehled o cenách v restauracích mají děti z BR. Je tomu tak možná právě proto, že děti z biologických rodin navštěvují restaurační zařízení se svými rodiči pravidelně. Takovéto možnosti však děti z dětských domovů mnohdy nemají.

3) Aktuální sazba DPH činí

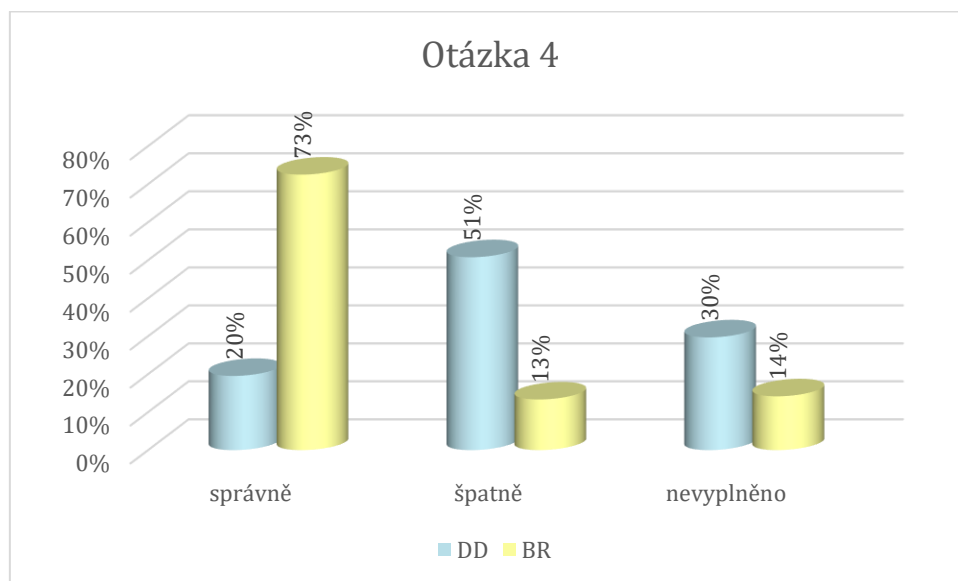
- a) jednu sazbu 21%,
- b) jednu sazbu 15%,
- c) základní sazbu 21% a sníženou sazbu 15%.
- d) nejsem si jistá/ý.

Graf 4: Otázka 3 [vlastní zpracování]

Jako velice záludná se ukázala otázka číslo 3, kde celkem 45 % respondentů z DD a 21 % respondentů z BR odpovědělo, že si není jistá/ý. Správnou odpověď pak zvolilo 48 % respondentů z BR a pouze 18 % respondentů z DD. I u této otázky tak můžeme pozorovat výrazný rozdíl v odpovědích obou skupin.

4) Vypočítejte, kolik bude stát mobilní telefon s 20% slevou z původní ceny 7 000 Kč.

Graf 5: Otázka 4 [vlastní zpracování]

Otázka číslo 4 prokázala velké rozdíly v početních dovednostech zkoumaných skupin. Správnou odpověď, tedy 5 600 Kč, uvedlo 73 % respondentů z BR a pouze 20 % z DD. Špatně odpovědělo celkem 51 % respondentů z DD a 13 % respondentů z BR. Velká část dotazovaných na otázku neodpověděla vůbec.

Tabulka 6 znázorňuje nejčastější odpovědi na otázku 4. Velmi častou odpovědí byla částka 1 400 Kč, která dopovídá samotné slevě z mobilního telefonu. Na to se však otázka neptá. Dotazovaní tak nejspíš udělali chybu jen díky nepozornosti. Tuto částku uvedlo celkem 7 respondentů z BR a také 7 respondentů z DD. Další častou odpovědí byly částky 5 000 Kč a 5 500 Kč. U těchto odpovědí můžeme předpokládat, že šlo o hrubý odhad, díky kterému se respondenti správné částce alespoň přiblížili.

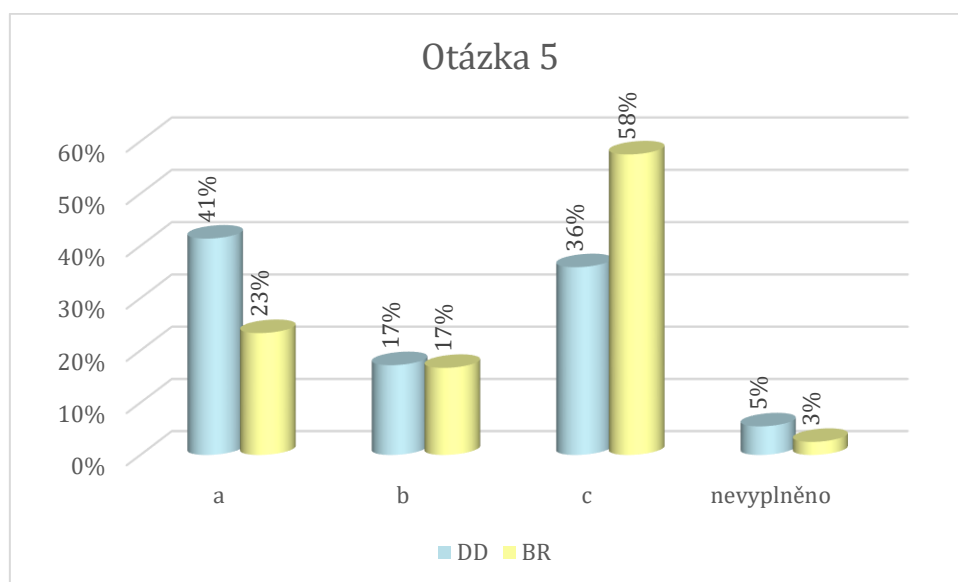
Nejčastější odpovědi na otázku 4	Správná odpověď 5 600 Kč	Špatná odpověď				nevyplněno
		1 400 Kč	5 000 Kč	5 500 Kč	jiné	
Počet dětí z DD	25	7	18	7	33	38
Počet dětí z BR	87	7	3	1	5	17

Tabulka 8: Nejčastější odpovědi na otázku 4 [vlastní zpracování]

K otázce 4 mohli respondenti použít kalkulačku. Během šetření byla autorka osobně přítomna, a tak mohla sledovat, jaký postup řešení dotazovaní zvolili. Velká část respondentů využila k výpočtu trojčlenku. Jiní zvolili výpočet přes 1 %. Někteří počítali příklad z hlavy, což prokazuje velmi dobré matematické schopnosti.

5) Úrok na vašem účtu byl 1 % ročně a inflace byla 2 %. Kolik si toho koupíte za rok?

- a) více než dnes
- b) stejně, jako dnes
- c) méně, než dnes

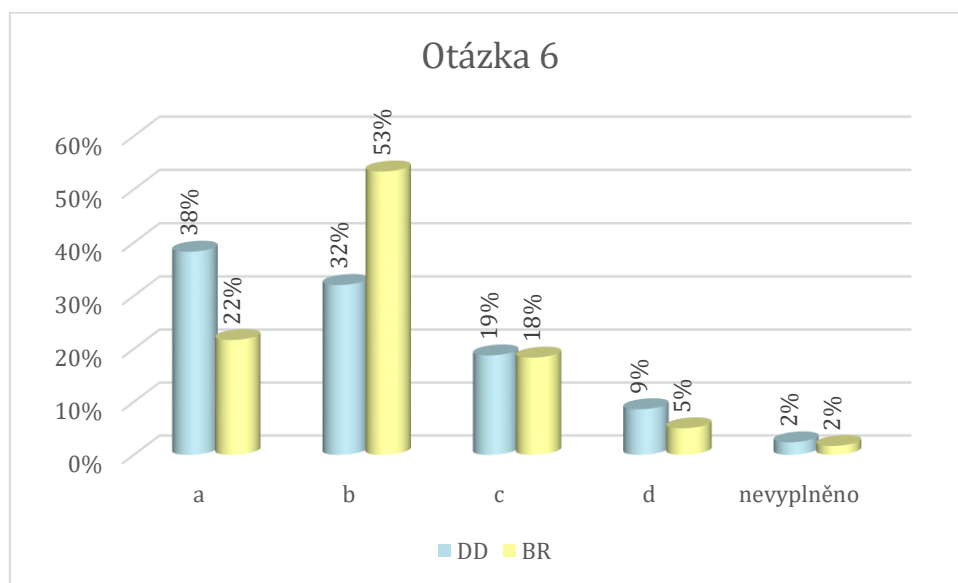
Graf 6: Otázka 5 [vlastní zpracování]

Otázka 5 měla za cíl zjistit, zda respondenti chápou důsledky inflace. Správnou odpověď c) zvolilo 58 % respondentů z BR a 36 % respondentů z DD. Velká část respondentů z DD (41 %) i z BR (23 %) volila možnost a), která tvrdí opak než správná odpověď c). Četnost této odpovědi lze vysvětlit tím, že respondenti obvykle chápou důsledky úroku, ne však už důsledky inflace.

Znalosti z oblasti hospodaření domácnosti

6) Kolik činí zákonem stanovená minimální mzda v ČR?

- a) 10 050 Kč
- b) 13 350 Kč
- c) 15 550 Kč
- d) 19 950 Kč

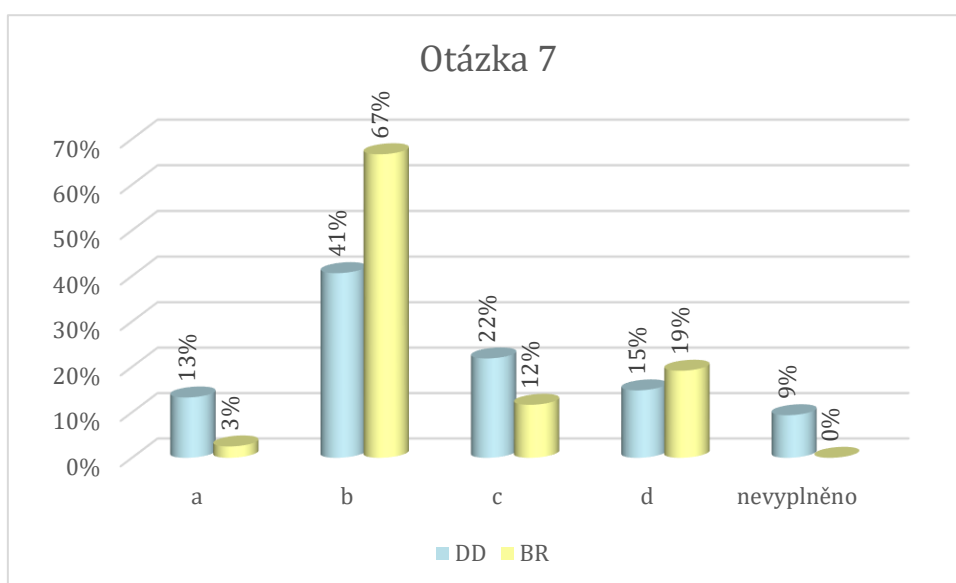
Graf 7: Otázka 6 [vlastní zpracování]

Výše minimální mzdy je nejnižší možná částka, kterou je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnanci za vykonanou práci. Pro rok 2019 činila výše minimální mzdy 13 350 Kč. Správnou odpověď b) zvolilo 53 % respondentů z BR a 32 % respondentů z DD. Velká část respondentů, celkem 38 % z DD a 22 % z BR, uvažovala částku nižší.

Výše minimální mzdy se v lednu letošního roku opět změnila, a to na částku 14 600 Kč. Výzkum však probíhal v období podzim/zima 2019/2020. Jako správnou odpověď tedy uvažujeme výši minimální mzdy pro rok 2019. Tuto skutečnost zaznamenal pouze jeden respondent (u této skupiny respondentů probíhal výzkum v únoru 2020), který na možnou nesrovnalost v odpovědích také upozornil.

7) Jaký je rozdíl mezi hrubou a čistou mzdou?

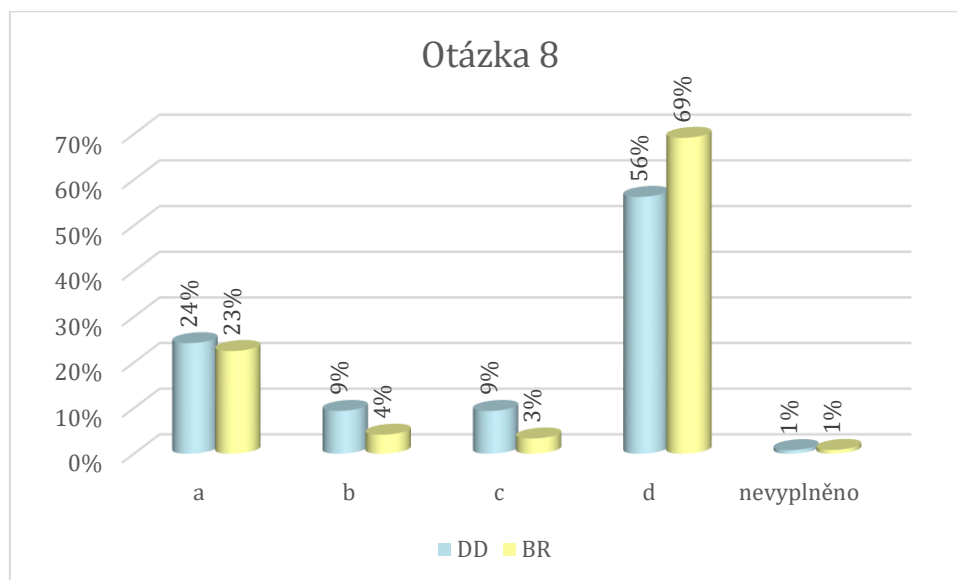
- a) Hrubou mzdu dostávají vedoucí pracovníci, nižší čistou mzdu dostávají ostatní zaměstnanci.
- b) Čistá mzda je hrubá mzda bez daně z příjmu a zdravotního a sociálního pojištění.
- c) Hrubou mzdu dostáváme hotově v práci, čistou mzdu dostáváme na účet v bance.
- d) Čistá mzda je hrubá mzda bez daně z příjmu.

Graf 8: Otázka 7 [vlastní zpracování]

Rozdíl mezi hrubou a čistou mzdou chápe 67 % respondentů z BR a 41 % respondentů z DD. Znalost těchto pojmů může být velmi zásadní, protože rozdíl mezi oběma částkami je velký. Při sjednávání či navyšování měsíční mzdy se zpravidla jedná o hrubé mzdě. Částka, která však zaměstnance zajímá především a která bude vyplacena na jeho účet, je mzda čistá.

- 8) Co dělat, když mé výdaje převyšují mé příjmy?
- Omezím pravidelné výdaje (nájemné, splátka půjčky).
 - Půjdu si půjčit do banky.
 - Půjčím si od známých.
 - Budu více hlídat nepravidelné výdaje.

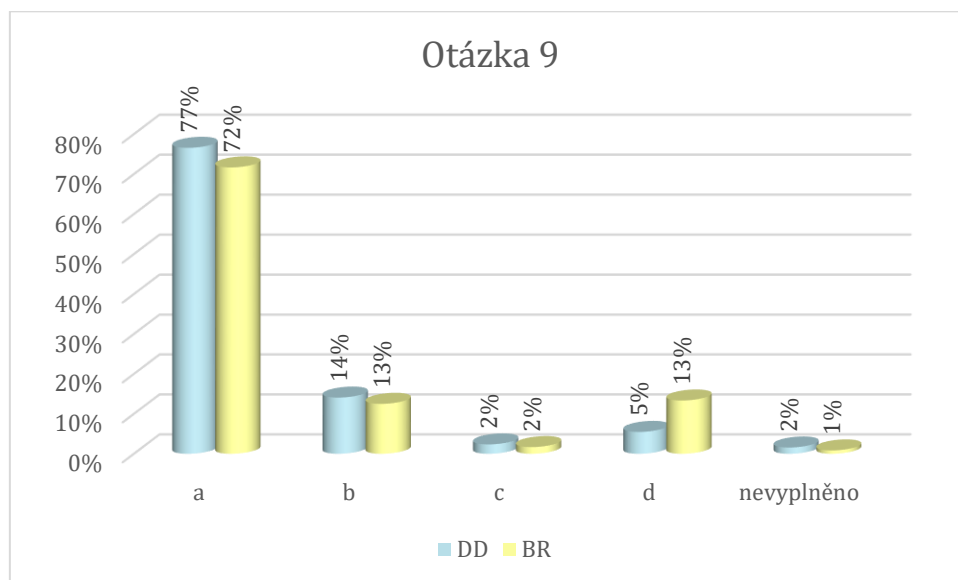

Graf 9: Otázka 8 [vlastní zpracování]

Nejrychlejším a nejsnazším způsobem, jak zajistit vyvážený rozpočet domácnosti, je omezení nepravidelných výdajů jako je zábava nebo spotřeba dražšího zboží. Takto odpovědělo 69 % respondentů z BR a 56 % respondentů z DD. Pravidelné výdaje, jako jsou platba nájemného nebo splátka půjčky, lze v krátkodobém horizontu jen těžko snižovat. Tuto odpověď zvolilo 23 % dotazovaných z BR a 24 % dotazovaných z DD. Další možností je také půjčka, která však dlouhodobě vyvážený rozpočet domácnosti nezajistí, a naopak jen zvýší pravidelné výdaje. Celkem 18 % respondentů z DD odpovědělo, že by si půjčilo od banky nebo od známých. Naproti tomu zvolilo tuto možnost jen 7 % dotazovaných z BR.

9) Kam půjdete žádat o peníze, když ztratíte zaměstnání?

- a) na úřad práce
- b) na městský úřad
- c) ke kamarádovi
- d) k sociálnímu pracovníkovi

Graf 10: Otázka 9 [vlastní zpracování]

Každému se někdy může stát, že ztratí zaměstnání. V takových případech je důležité vědět, kam jít žádat o podporu v nezaměstnanosti. Správnou odpověď a), tedy na úřad práce, zvolilo 77 % respondentů z DD a 72 % respondentů z BR. Vyšší úspěšnost respondentů z DD v této otázce lze vysvětlit tím, že dětské domovy své svěřence o těchto věcech dostatečně informují, protože se hned po dokončení studia budou muset postavit na vlastní nohy a tato informace pro ně může být zásadní. Naproti tomu mají děti z biologických rodin v této situaci obvykle podporu rodiny. Finanční podporu v krátkodobé nezaměstnanosti tak často ani vyhledávat nepotřebují.

10) Očísluj od 1 (nejvíce důležitá) do 7 (nejméně důležitá) nejdůležitější složky výdajů domácnosti.

___ telekomunikace	___ vzdělání
___ bydlení	___ doprava
___ zájmy a zábava	___ odívání a obuv
___ potraviny	

U velké části respondentů nebyla nejprve tato otázka pochopena správně. Díky mé přítomnosti během šetření jsem však mohla dotazovaným vysvětlit, jak mají při vyplňování otázky číslo 10 postupovat. Nakonec tuto otázku špatně zaznačilo jen 17,2 % respondentů z DD a pouze 0,8 % respondentů z BR.

Vyhodnocení těchto odpovědí vyžadovalo složitější postup než u jiných otázek. Výsledky jsou proto znázorněny v přehledných tabulkách 7 a 8. Tabulka 7 zobrazuje pořadí nedůležitějších složek výdajů domácnosti podle dětí z DD. V tabulce 8 je toto pořadí určeno podle dětí z BR.

Složky výdajů domácnosti	v %						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
telekomunikace	1,6	1,6	4,7	10,2	18,8	31,3	14,8
bydlení	51,6	21,9	7,0	0,8	0,8	0,8	0,0
zájmy a zábava	0,0	1,6	3,1	3,1	10,2	14,1	50,8
potraviny	7,8	31,3	28,9	8,6	3,9	2,3	0,0
vzdělání	19,5	20,3	21,9	13,3	3,9	2,3	1,6
doprava	0,0	0,8	4,7	25,0	27,3	18,0	7,0
odívání a obuv	2,3	5,5	13,3	22,7	17,2	14,1	7,8

Tabulka 9: Složky výdajů domácnosti podle dětí z DD [vlastní zpracování]

Více než polovina respondentů z DD se shodla na nejvíce (1.) a nejméně (7.) důležité složce výdajů domácnosti. Bydlení, jako nejdůležitější výdaj, označilo 51,6 % respondentů. Celkem 50,8 % dotazovaných zvolilo jako nejméně důležitý výdaj domácnosti zájmy a zábavu.

Pořadí výdajů na 2. – 6. pozici už tak jednoznačné nebylo. Pokud si však pro každý výdaj domácnosti (řádky v tabulce) najdeme nejvyšší hodnotu, můžeme další

pořadí určit takto: 2. pozice – potraviny, 3. pozice – vzdělání, 4. pozice – odívání a obuv, 5. pozice – doprava a 6. pozice – telekomunikace.

Složky výdajů domácnosti	v %						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
telekomunikace	0,8	0,8	5,8	16,7	25,0	34,2	15,8
bydlení	70,0	22,5	5,0	0,8	0,8	0,0	0,0
zájmy a zábava	1,7	1,7	2,5	5,0	11,7	15,8	60,8
potraviny	20,8	57,5	10,8	5,0	2,5	1,7	0,8
vzdělání	5,0	13,3	40,0	25,8	10,0	4,2	0,8
doprava	0,0	2,5	9,2	26,7	34,2	22,5	4,2
odívání a obuv	0,8	1,7	25,8	19,2	14,2	20,8	16,7

Tabulka 10: Složky výdajů domácnosti podle dětí z BR [vlastní zpracování]

U respondentů z BR byla shoda v odpovědích znatelně vyšší. Více než polovina dotazovaných se shodla na třech pozicích. Bydlení jako nejdůležitější výdaj domácnosti označilo 70 % respondentů. Na 2. pozici jsou podle 57,5 % dotazovaných potraviny. Celkem 60,8 % respondentů označilo zájmy a zábavu jako nejméně důležitý výdaj (7. pozice).

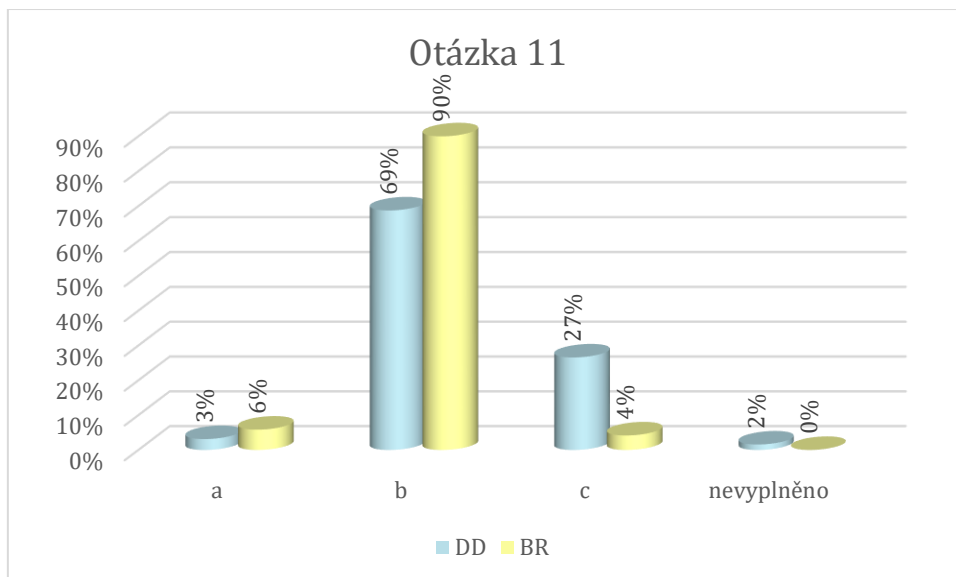
Průměrně třetina respondentů se shodla také na dalším pořadí výdajů. Pokud i v tabulce 10 najdeme nejvyšší hodnotu pro každý výdaj domácnosti (řádky v tabulce), lze další pořadí určit takto: 3. až 4. pozice – vzdělání a odívání a obuv, 5. pozice – doprava, 6. pozice – telekomunikace.

Porovnáme-li konečné pořadí výdajů domácnosti obou skupin respondentů, zjistíme, že pořadí jsou přibližně stejná. Výrazně se však liší shoda dotazovaných, která je podstatně vyšší u respondentů z BR než u respondentů z DD.

Zajímavým zjištěním je také to, jak respondenti vnímají důležitost vzdělání. Zatímco dotazovaní z BR dávali tento výdaj nejčastěji na 3. a 4. pozici, respondenti z DD umísťovali vzdělání nejčastěji na 1. až 3. pozici. Je tedy zřejmé, že vzdělání je pro mnoho dětí z DD mnohem důležitější než jiné výdaje.

11) Účtenky od zboží jsou

- a) pro mě zbytečné a nebral/a bych si je,
- b) důležité kvůli případné reklamaci,
- c) pouze informačního charakteru, aby zákazník věděl, co koupil a za kolik.

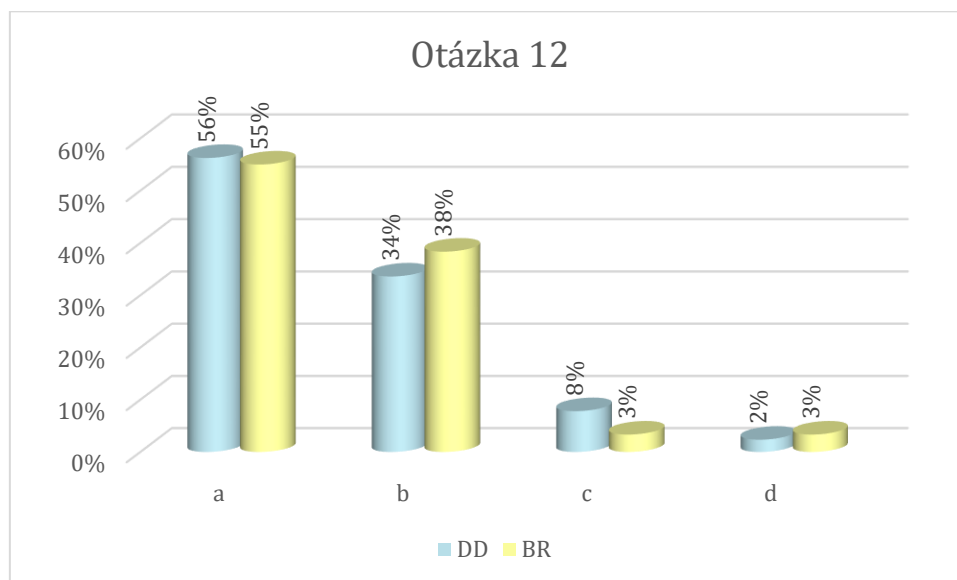

Graf 11: Otázka 11 [vlastní zpracování]

Otázka 11 zjišťuje, jaký názor mají respondenti na význam účtenek. Úspěšnost u této otázky byla velmi vysoká, především tedy u respondentů z BR, kde správnou odpověď zvolilo 90 % dotazovaných. Úspěšnost respondentů z DD byla 69 %. Velká část dotazovaných z DD, celkem 27 %, pak volila odpověď c).

12) Na dražší věc si

- a) umím našetřit bez komplikací,
- b) umím našetřit, ale s komplikacemi,
- c) neumím našetřit,
- d) nemám z čeho šetřit.

Graf 12: Otázka 12 [vlastní zpracování]

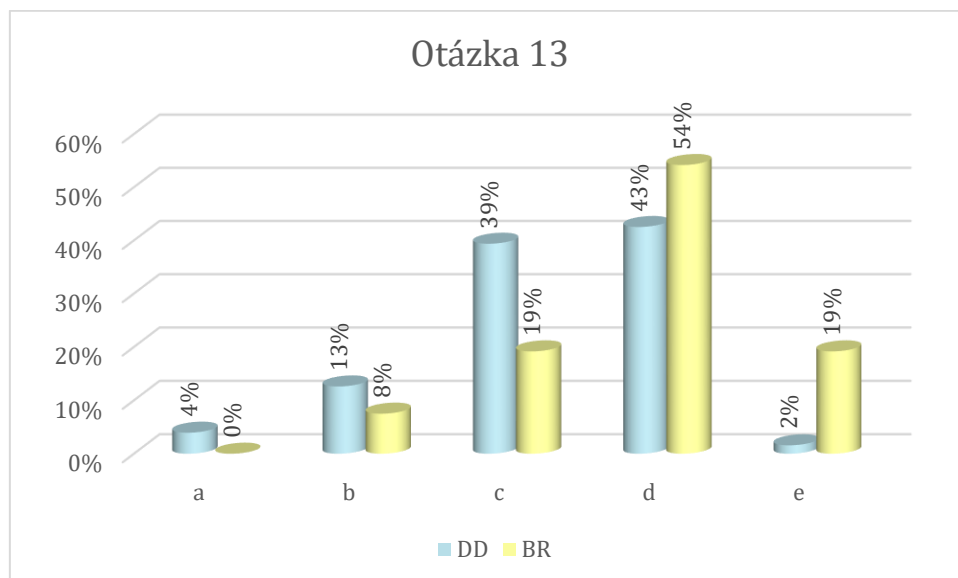
Otázka 12 se ptá na to, zda si respondenti dokážou našetřit na dražší věci. Více než polovina respondentů z obou skupin uvádí, že si umí našetřit bez komplikací. Dalších 38 % respondentů z BR a 34 % respondentů z DD odpovědělo, že si umí našetřit, ale s komplikacemi. 10 % dotazovaných z DD a 6 % dotazovaných z BR si neumí našetřit vůbec nebo nemá z čeho šetřit.

Otázkou však zůstává, jak vysoké kapesné děti z obou skupin dostávají. Z výpovědí ředitelů dětských domovů jsem zjistila, že se kapesné poskytované dětem ve věku 14 až 18 let pohybuje v rozmezí 300 až 450 Kč na měsíc. U dětí z BR předpokládám měsíční kapesné vyšší. To by však bylo otázkou pro další zkoumání.

13) Když mi dojde kapesné

- a) půjčím si od někoho známého,
- b) půjčím si od někoho z rodiny,
- c) vydržím do dalšího kapesného,
- d) část kapesného si šetřím, tudíž mám vždy rezervu,
- e) nemám kapesné.

Mnozí odborníci doporučují dávat dětem kapesné už od nástupu do školy. Může to být nejen velmi vhodný výchovný nástroj, ale pomáhá dětem také budovat základy finančního uvažování. Jak děti řeší situaci, když jim dojde kapesné, zkoumá otázka číslo 13.

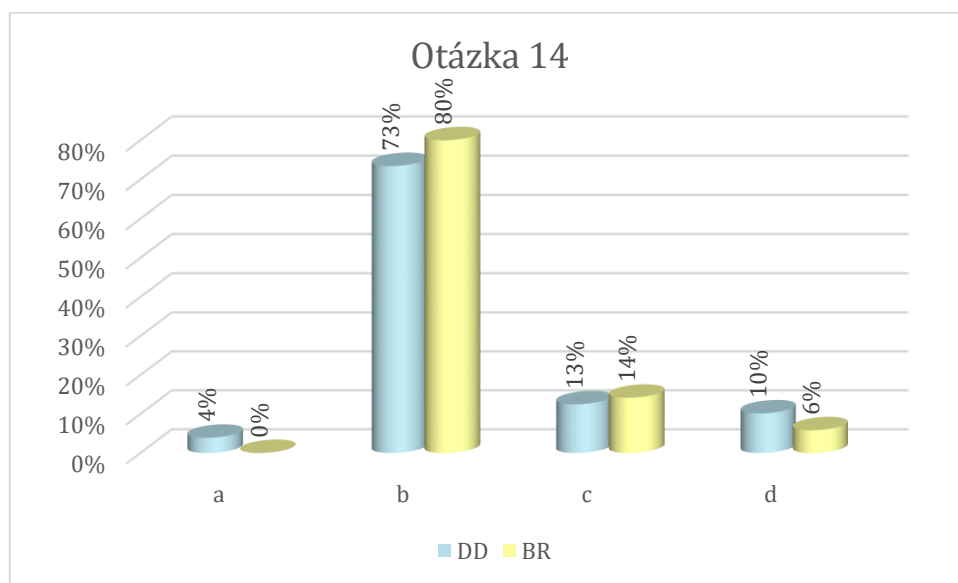
Graf 13: Otázka 13 [vlastní zpracování]

Nejvíce respondentů z BR i DD uvedlo odpověď d), tedy že si část kapesného šetří, a tudíž mají vždy rezervu. Velká část dotazovaných z DD dále uvedla odpověď c), že vydrží do dalšího kapesného. Vysoké procento respondentů z BR také uvedlo možnost e), že nemá kapesné. Jeden respondent z DD připsal vlastní odpověď – „jdu si vydělat“.

Znalosti finančních produktů

14) Banka si za poskytnutí půjčky bere

- a) akcie,
- b) úrok,
- c) úvěr,
- d) nejsem si jistá/ý.

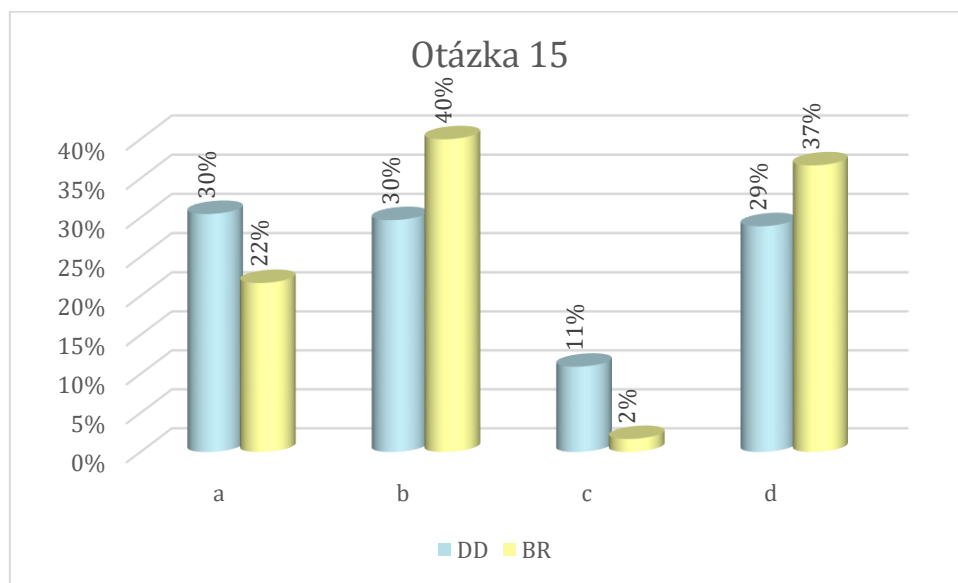

Graf 14: Otázka 14 [vlastní zpracování]

Úspěšnost u otázky číslo 14 byla poměrně vysoká. Na otázku, co si banka bere za poskytnutí půjčky, odpovědělo správně celkem 80 % respondentů z BR a 73 % respondentů z DD. Špatně odpovědělo 17 % dotazovaných z DD a 14 % dotazovaných z BR (odpovědi a, c). Dalších 10 % respondentů z DD a 6 % respondentů z BR uvedlo, že si není jistá/ý.

15) Nebankovní půjčky jsou

- a) půjčky s malým úrokem, vyžadující doklad o příjmu,
- b) půjčky s vysokou úrokovou sazbou i s vysokou pokutou za nedodržení splatnosti,
- c) půjčky výhodné pro koupi nemovitosti,
- d) nejsem si jistá/ý.

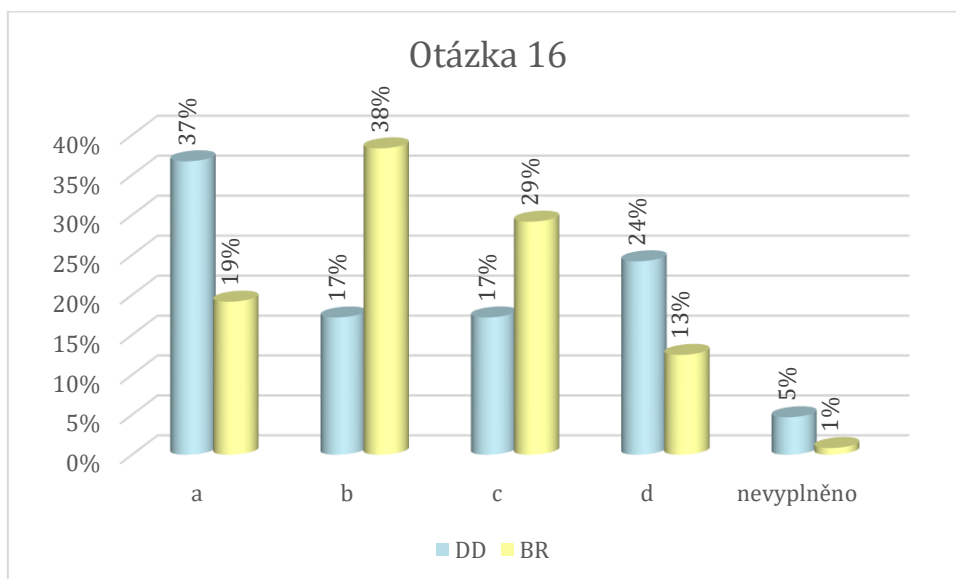

Graf 15: Otázka 15 [vlastní zpracování]

Velice obtížná pro většinu respondentů byla také otázka 15. Na dotaz, co jsou nebankovní půjčky, odpovědělo správně pouze 40 % respondentů z BR a 30 % respondentů z DD (odpověď b). Velká část dotazovaných chybně zvolila možnost a), tedy že jde o půjčky s malým úrokem, vyžadující doklad o příjmu. Takto odpovědělo 22 % dotazovaných z BR a 30 % dotazovaných z DD. Přibližně třetina dotazovaných z celkového počtu respondentů odpověděla, že si není jistá/ý.

16) Jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?

- a) Pomocí kreditní karty čerpám peníze z mého účtu a pomocí debetní karty čerpám peníze banky.
- b) Pomocí debetní karty spravuji peníze na mém účtu a pomocí kreditní karty si půjčuji peníze od banky.
- c) Rozdíl není žádný – obě jsou to platební karty a výraz debetní karta je bankovním termínem pro tzv. „kreditku“, neboli kreditní kartu.
- d) Kreditní karta slouží k placení nákupů v obchodech a debetní karta je určena pouze pro výběr z bankomatu.

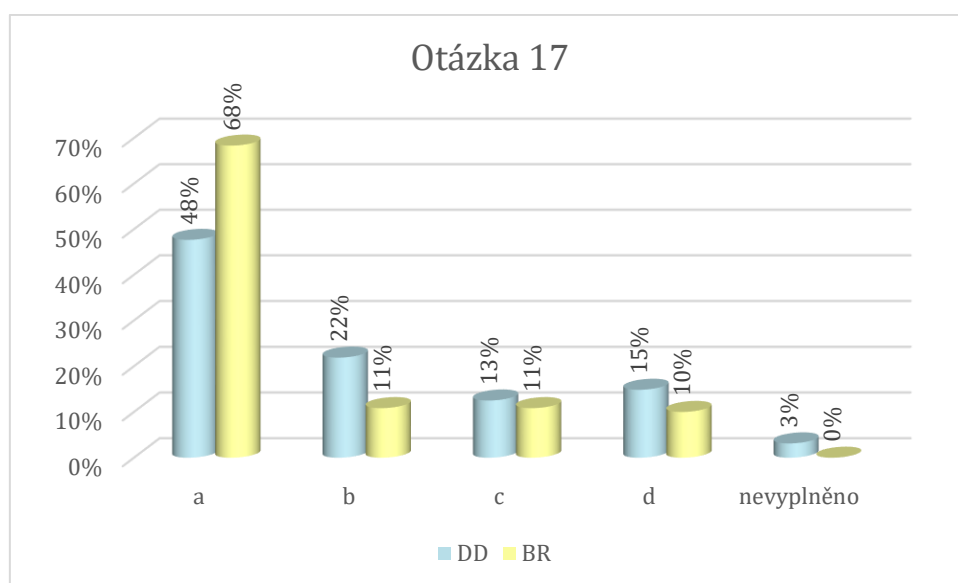
Graf 16: Otázka 16 [vlastní zpracování]

Pojem kreditní a debetní karta mnozí často zaměňují. Rozdíl v těchto dvou typech platebních karet je přitom zásadní. Správnou odpověď b) zvolilo 38 % dotazovaných z BR a pouze 17 % dotazovaných z DD.

Nízká úspěšnost respondentů u této otázky může být vysvětlena tím, že mnoho lidí pojmem kreditní karta chybně označuje veškeré platební karty, tedy i ty debetní. Debetní karty jsou vývojově mladší než karty kreditní, a tak není tento pojem ve společnosti tolik rozšířen. Přitom má však většina Čechů v peněžence právě kartu debetní, která se obvykle váže k běžnému účtu.

17) Pokud vám někdo odcizí platební kartu, jaké riziko vám bezprostředně hrozí?

- a) Zneužití karty, a to i v případě, že zloděj nezná Váš PIN.
- b) Zneužití karty, ale pouze, pokud zloděj zná Váš PIN
- c) Zneužití karty, pokud zloděj zná Váš PIN, hrozí pouze u bezkontaktní karty.
- d) Žádné – podle evropských předpisů neručí držitel karty za škodu vzniklou zneužitím karty, a to bez ohledu na to, kdy byla karta zablokována.

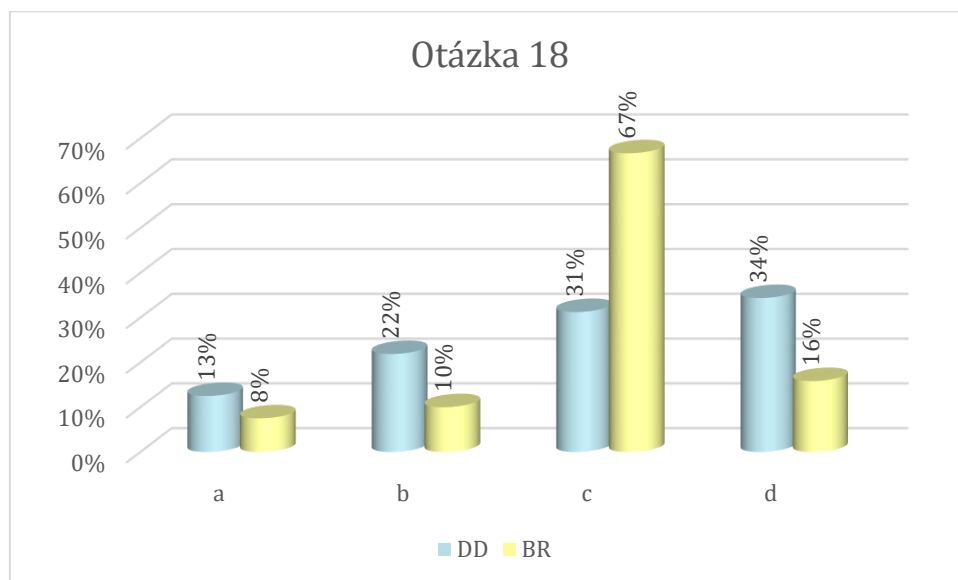

Graf 17: Otázka 17 [vlastní zpracování]

Z Grafu 17 je zřejmé, že většina dotazovaných je s rizikem odcizení platební karty seznámena. Správně odpovědělo celkem 68 % respondentů z BR a 48 % respondentů z DD. Dalších 22 % dotazovaných z BR a 35 % dotazovaných z DD (odpovědi b, c) ví, že nějaké riziko hrozí, specifikace rizika však nebyla správně. Celkem 10 % respondentů z BR a 15 % respondentů z DD se domnívá, že při odcizení platební karty nehrozí žádné riziko.

18) Který výnos z investované částky 2 000 Kč je pro vás výhodnější?

- a) 300 Kč
- b) 15 %
- c) oba výnosy jsou stejně výhodné
- d) nejsem si jistá/ý.

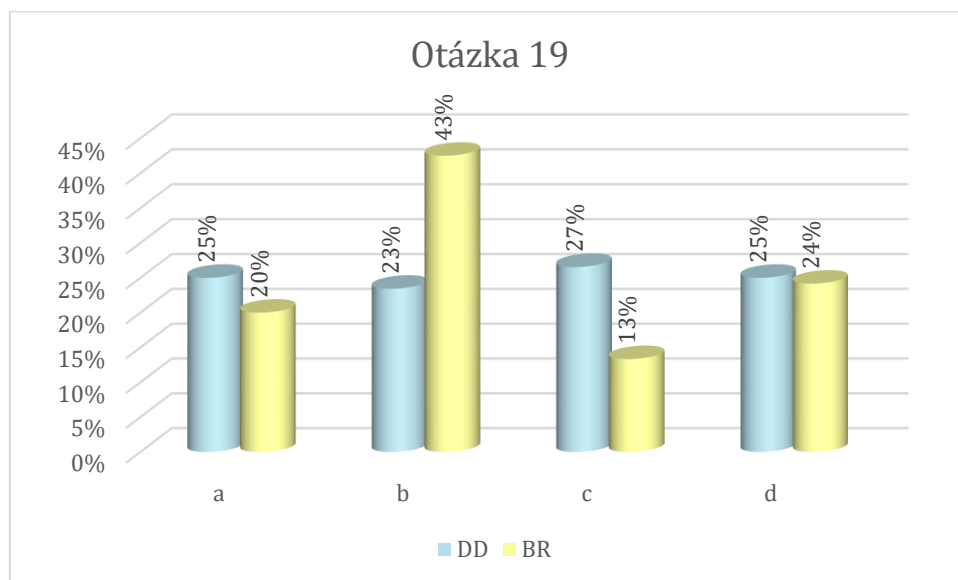
Graf 18: Otázka 18 [vlastní zpracování]

V této otázce se opět projevily lepší matematické dovednosti dětí z BR. Správně odpovědělo 67 % respondentů z BR. Naproti tomu úspěšnost respondentů z DD byla výrazně nižší, a to 31 %. Největší část dotazovaných z DD odpověděla, že si není jistá/ý.

K řešení této otázky mohli respondenti použít kalkulačku. Díky osobní účasti na šetření mohla autorka sledovat zvolený postup vypracování tohoto zadání. Velká část respondentů opět využila k výpočtu trojčlenku. Pro některé však byla tato otázka obtížnější, než otázka číslo 4.

19) Důchodové pojištění, ze kterého se vyplácí starobní důchod, je

- a) povinné a strhává se ze mzdy,
- b) není povinné, platí si ho ten, kdo uzná za vhodné,
- c) povinné jen pro ty, kdo chtějí jít do předčasného důchodu,
- d) nejsem si jistá/ý.

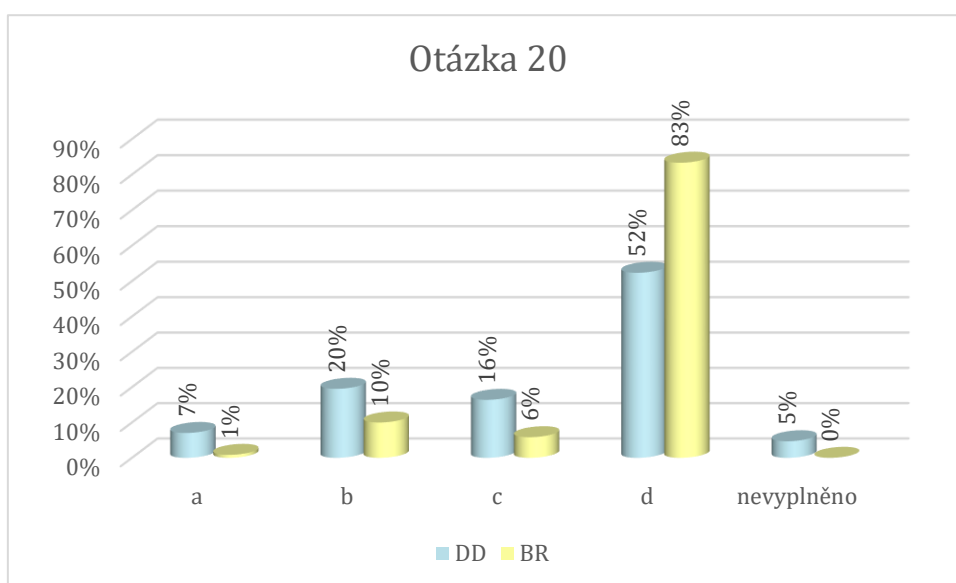

Graf 19: Otázka 19 [vlastní zpracování]

Důchodové pojištění je součástí sociálního pojištění, které se strhává ze mzdy. Z Grafu 19 je zřejmé, že znalosti respondentů v této oblasti jsou nízké. Správně odpovědělo pouze 25 % respondentů z DD a 20 % respondentů z BR. Téměř polovina dotazovaných z BR zvolila možnost b), tedy že důchodové pojištění není povinné a platí si ho ten, kdo uzná za vhodné. Dá se proto předpokládat, že velká část respondentů si plete pojem důchodové pojištění s doplňkovým penzijním spořením (III. důchodový pilíř), které je dobrovolné.

20) Přejde vám emailová zpráva z banky, ve které vám sdělují, že měli výpadek serveru internetového bankovníctví a že jim máte zaslat své údaje o bankovním účtu a přesnou výši peněžních prostředků na něm.

- a) Adresa odesílatele je z banky, tudíž bez okolků žádané informace odešlu.
- b) Odešlu pouze číslo účtu, moje výše konta je pouze soukromá informace.
- c) Ověřím si u známých, zda jim také přišel nějaký podobný email a pokud ano, tak budu mít jistotu, že banka opravdu výpadek serveru měla.
- d) Zavolám do banky a zeptám se, zda informace ode mě žádali.

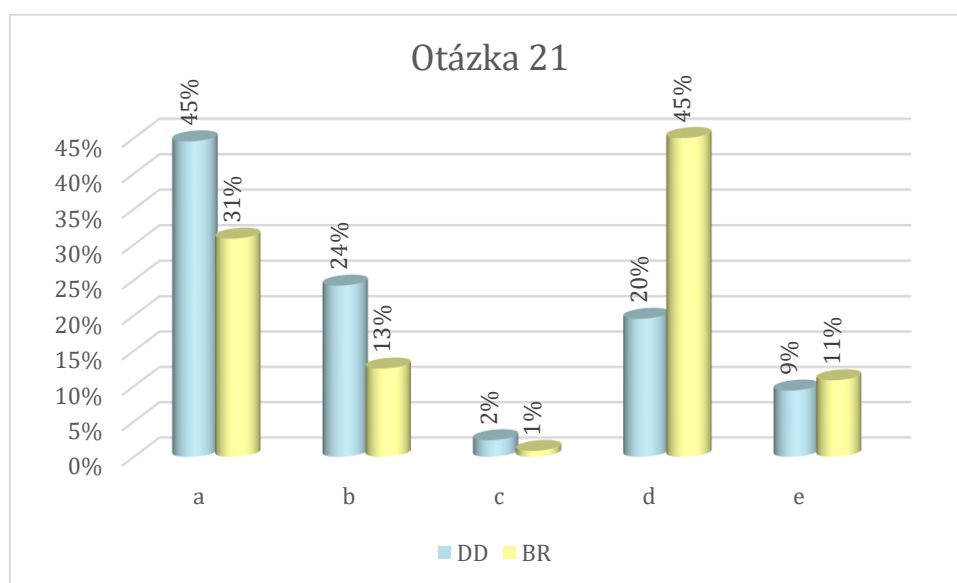

Graf 20: Otázka 20 [vlastní zpracování]

Správná odpověď na otázku číslo 20 je bezpochyby d). Tuto možnost zvolilo 83 % respondentů z BR a 52 % respondentů z DD. Pokud banka prostřednictvím emailu žádá údaje o bankovním účtu a přesnou výši peněžních prostředků na něm, s největší pravděpodobností se jedná o podvodný email. V záhlaví se tento email sice tváří jako oficiální email z banky, je však odeslán z pochybné adresy. Je proto důležité, aby byli uživatelé ohledně svých bankovních údajů velmi opatrní.

21) O informacích, které souvisí s financemi, jste se nejvíce dozvěděl/a

- a) ve škole,
- b) ve svém domově,
- c) od kamarádů,
- d) v rodině,
- e) jiné, (vypište) _____

Graf 21: Otázka 21 [vlastní zpracování]

Z Grafu 21 je zřejmé, že pro děti z DD je nejdůležitějším zdrojem informací souvisejících s financemi škola (45 % respondentů), dále potom jejich domov (24 % respondentů). Naproti tomu dotazovaní z BR uvádějí, že nejvíce těchto informací se dozvěděli v rodině (45 % respondentů), dále pak ve škole (31 % respondentů). Absence rodiny tedy může být jedním z hlavních důvodů nižší finanční gramotnosti dětí z DD oproti dětem z BR.

Přibližně 10 % všech respondentů uvedlo jako hlavní zdroj informací jiné než nabízené možnosti. Mezi nejčastější odpovědi patřil internet, televizní zprávy, práce, kurzy a různé přednášky finanční gramotnosti, zkušenosti z praxe nebo knihy. Respondenti z DD uváděli také jako zdroj informací krizová centra.

7 Shrnutí výsledků

Aby bylo možné odpovědět na výzkumnou otázku, která byla stanovena na začátku praktické části práce, je třeba shrnout výsledky jednotlivých otázek dotazníku. Podle způsobu vyhodnocení můžeme rozdělit testové otázky do tří skupin. První a stěžejní skupinou pro ověření možných rozdílů v úrovních finanční gramotnosti zkoumaných skupin respondentů jsou otázky s jednou správnou odpovědí. Úspěšnost respondentů v těchto otázkách je znázorněna níže.

Skupina respondentů/ Procento úspěšnosti	Otázky dotazníku								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Děti z DD	69 %	69 %	18 %	20 %	36 %	32 %	41 %	56 %	77 %
Děti z BR	92 %	77 %	48 %	73 %	58 %	53 %	67 %	69 %	72 %
	11	14	15	16	17	18	19	20	
Děti z DD	69 %	73 %	30 %	17 %	48 %	31 %	25 %	52 %	
Děti z BR	90 %	80 %	40 %	38 %	68 %	67 %	20 %	83 %	

Tabulka 11: Úspěšnost respondentů v otázkách s jednou správnou odpovědí [vlastní zpracování]

Z Tabulky 11 je zřejmé, že v drtivé většině otázek byla úspěšnější skupina respondentů z BR. U některých otázek se počet správných odpovědí lišil jen o pár procent, jinde se výsledky lišily až 53 %, což lze považovat za opravdu velký rozdíl. Celkem 15 ze 17 otázek s jednou správnou odpovědí tak potvrzuje existenci rozdílů v úrovni finanční gramotnosti dětí vyrůstajících v dětském domově oproti dětem vyrůstajícím v biologické rodině.

Druhou skupinou jsou otázky na sestavení pořadí podle významu, kam spadá otázka 10. Tato otázka si vyžadovala složitější postup vyhodnocení než jiné otázky. Měla za úkol zjistit, jak důležité připadají dětem jednotlivé výdaje domácnosti. Na výběr bylo 7 různých výdajů – telekomunikace, bydlení, zájmy a zábava, potraviny, vzdělání, doprava a odívání a obuv. Tyto výdaje měli děti očíslovat podle důležitosti od 1 (nejvíce důležité) do 7 (nejméně důležité). Výsledné pořadí výdajů podle dětí z DD a dětí z BR znázorňuje Tabulka 12.

Složky výdajů domácnosti/ pořadí podle respondentů	DD	BR
telekomunikace	6.	6.
bydlení	1.	1.
zájmy a zábava	7.	7.
potravin	2.	2.
vzdělání	3.	3. - 4.
doprava	5.	5.
odívání a obuv	4.	3. - 4.

Tabulka 12: Pořadí nejdůležitějších výdajů domácnosti [vlastní zpracování]

Výsledné pořadí u obou skupin respondentů bylo přibližně stejné. Pokud se však podíváme na detailnější vyhodnocení této otázky v předchozí části práce, zjistíme, že shoda v rozdělení pořadí je znatelně vyšší u dětí z BR. Zajímavým zjištěním bylo také to, jak odlišně tyto skupiny respondentů vnímají důležitost vzdělání. Děti z DD dávaly tento výdaj převážně na 1. až 3. pozici. U dětí z BR obsadilo vzdělání nejčastěji 3. a 4. pozici.

Třetí skupina otázek měla za cíl zjistit, jak děti hospodaří s poskytovaným kapesným. Podle otázky 12 je celkem 90 % dětí z DD a 93 % dětí z BR schopno ušetřit si část peněz i na větší výdaje. Některé sice s komplikacemi, více než polovina však bez komplikací, což se dá považovat za velmi uspokojivý výsledek. Otázka 13 zkoumala, co by děti dělali v případě, že jim dojde kapesné. Přibližně polovina všech respondentů odpověděla, že si část peněz šetří, takže mají vždy rezervu. Pouze 17 % respondentů z DD a 8 % respondentů z BR by si peníze půjčilo od známých nebo od někoho z rodiny. I tento výsledek lze považovat za uspokojivý, protože procento dětí, které by si šli půjčovat peníze je poměrně malé.

Podle výsledků poslední otázky dotazníku (Otázka 21) je pro děti z DD nejdůležitějším zdrojem informací souvisejících s financemi škola (45 % respondentů), pro děti z BR je to rodina (45 % respondentů). Jedním z hlavních důvodů nižší finanční gramotnosti dětí z DD tak skutečně může být absence rodiny.

8 Závěry a doporučení

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, peníze ovlivňují téměř každý náš krok. Za život se několikrát dostáváme do situace, kdy musíme dělat důležitá finanční rozhodnutí. Abychom se však v těchto situacích uměli správně rozhodovat, potřebujeme mít dostatek znalostí z této oblasti.

Z mnoha výzkumů vyplývá, že úroveň finanční gramotnosti je všeobecně nízká. A to nejen v České republice, ale také v dalších státech. Je přitom v zájmu všech, aby naše republika měla finančně gramotné občany, kteří se dokážou chovat zodpovědně ohledně svých financí a zvládají se orientovat a fungovat na finančním trhu.

Aby se v budoucnu úroveň finanční gramotnosti obyvatel mohla zvyšovat, je potřeba se otázkou finančního vzdělávání více zabývat. Velký potenciál v tomto směru má systematické vzdělávání mladších generací ve školách. Tato oblast by proto měla být značně podporována jak státem, tak soukromým sektorem. Finanční gramotnost je sice součástí školních vzdělávacích programů již od roku 2013, otázkou však zůstává, jak kvalitně je tato oblast vyučována. Podle výpovědí několika vyučujících na základních školách v Pardubickém a Královéhradeckém kraji nejsou učitelé na výuku finanční gramotnosti nijak školeni. Výuku finanční gramotnosti mají obvykle na starost učitelé matematiky nebo občanské výchovy, kteří ji začleňují do rámcových vzdělávacích programů. V návaznosti na tuto práci by tak mohlo být provedeno šetření, jak jsou vyučující připravováni na výuku finanční gramotnosti na základních školách.

I když bychom měli získat dobré finanční základy především z rodiny, škola zůstává pro mnohé hlavním zdrojem informací. Ne každé dítě má totiž to štěstí vyrůstat ve své rodině. Jak také ukázaly výsledky dotazníku v otázce 21, děti z dětských domovů jsou závislé převážně na těch informacích, které získají ze školy.

Dětské domovy se často snaží finanční gramotnost začlenit do některých projektů. Ty jsou však většinou zaměřeny všeobecně a mají být přínosem především pro děti, které se chystají na odchod z dětského domova. Bylo by tedy dobré věnovat

tomuto tématu více času a úsilí, protože dostatečná finanční gramotnost může významně ovlivnit život těchto dětí po odchodu z dětského domova.

Cílem této práce z teoretického hlediska bylo vymezení základních pojmů, které se vážou k finanční gramotnosti. Tato část se nejprve věnovala definici finanční gramotnosti, jejím složkám, vybraným finančním produktům, možným dopadům finanční negramotnosti a vývoji a struktuře finančního vzdělávání v ČR. Dále byl popsán význam ústavní péče a vybraná zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Praktická část práce měla za cíl prokázat a popsat možný rozdíl v úrovních finanční gramotnosti dětí z dětských domovů a dětí z biologických rodin. Tato část se věnovala vlastnímu výzkumu finanční gramotnosti, který byl proveden prostřednictvím dotazníkového šetření ve spolupráci s dětskými domovy, dětskými domovy se školou, základními školami a středními školami neekonomického typu v Pardubickém a Královéhradeckém kraji. Hlavní cíle obou částí práce byly naplněny.

Za hlavní přínos této práce považuji prokázání existence rozdílů v úrovních finanční gramotnosti zkoumaných skupin na lokální úrovni. Na základě výzkumu bylo zjištěno, že děti vyrůstající v dětských domovech vykazují znatelně nižší finanční znalosti než děti vyrůstající v biologických rodinách. Bylo by tedy dobré podpořit finanční vzdělávání právě u této skupiny dětí.

Údaje z této práce mohou být inspirací pro některé organizace na podporu finančního vzdělávání, které by se mohly zaměřit právě na tuto skupinu dětí. V návaznosti na práci by mohly být realizovány například řízené besedy na téma finanční gramotnost v dětských domovech a dětských domovech se školou. Ty by měly za cíl seznámit tyto děti se základními oblastmi finanční gramotnosti, a to především z praktického hlediska. Následné zhodnocení efektivnosti projektu zaměřeného na tuto skupinu dětí by mohlo být předmětem dalšího zkoumání.

9 Seznam použité literatury

- [1] BERTL, Ivan. *Finanční gramotnost: otázky a odpovědi, problémy a jejich řešení*. B.m.: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2018. ISBN 978-80-7561-134-5.
- [2] Definice finanční gramotnosti. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-01-05]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs>
- [3] Národní strategie finančního vzdělávání. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. 2010 [vid. 2020-01-05]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>
- [4] SOUKAL, Ivan, Martina HEDVIČÁKOVÁ a Marcela SOKOLOVÁ. *Ekonomická gramotnost*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-554-7.
- [5] Rozpočet. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-01-05]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/rozpocet>
- [6] DOUBKOVÁ, Anna a Karel TOMEK. *Finanční gramotnost pro každého*. Tyršova 241, 675 22 Stařeč: INFRA, s.r.o., 2016. ISBN 978-80-86666-64-8.
- [7] Účty. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-01-05]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/penize-a-ucty/ucty>
- [8] Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-01-06]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/duchody/penzijni-pripojisteni-a-doplnekove-penzij>
- [9] Základní informace, Úvěry. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-01-07]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/uvery/zakladni-informace>
- [10] Bezhotovostní peníze. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-01-07]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/penize-a-ucty/bezhotovostni-penize>
- [11] Obecně o pojištění. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-01-07]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/pojisteni/pojisteni-obecne>
- [12] OPLETALOVÁ, Alena, Jana KVINTOVÁ, UNIVERZITA PALACKÉHO a PEDAGOGICKÁ FAKULTA. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. 2014. ISBN 978-80-244-4519-9.
- [13] BAILEY, Gerry a Felicia LAW. *Moje peníze*. V Brně: Edika, 2013. ISBN 978-80-266-0195-1.
- [14] CELKOVÉ zadlužení domácností (v mil. Kč). *Česká národní banka* [online]. [vid. 2020-01-18]. Dostupné

- z: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_sestuid=1538&p_uka=1,2,3&p_strid=AAD&p_sort=2&p_od=200512&p_do=201911&p_period=3&p_des=50&p_format=4&p_decsep=,&p_lang=CS
- [15] Exekuce. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-01-18]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/exekuce>
- [16] Oddlužení. *Ministerstvo financí ČR - Proč se finančně vzdělávat?* [online]. [vid. 2020-02-15]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/cs/rodinne-finance/oddluzeni>
- [17] Vybrané projekty. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. [vid. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani/vybrane-projekty>
- [18] Finanční gramotnost do škol. *FG do škol* [online]. [vid. 2020-01-18]. Dostupné z: <http://www.fgdoskol.cz/>
- [19] Pro vzdělání. *ČSOB* [online]. [vid. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.csob.cz/portal/csob/spolecenska-odpovednost/odpovedne-podnikani/pro-vzdelani>
- [20] A.S, Česká spořitelna. *Abeceda peněz. Česká spořitelna, Abeceda peněz* [online]. [vid. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/page/abecedapenez>
- [21] Finanční svoboda. *Hra Finanční svoboda* [online]. [vid. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.financnisvoboda.cz/financni-svoboda/>
- [22] Finanční vzdělávání. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. [vid. 2020-01-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani>
- [23] Ministerstvo financí chce finančně vzdělávat i dospělé, spouští registr projektů. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. [vid. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/ministerstvo-financi-chce-financne-vzdel-37119>
- [24] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 978-80-7178-549-1.
- [25] JANSKÝ, Pavel, UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ a PEDAGOGICKÁ FAKULTA. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-534-9.
- [26] Otevřená budoucnost. *Formy náhradní výchovy* [online]. [vid. 2020-02-08]. Dostupné z: <http://www.otevrenabudoucnost.cz/formy-nahradni-vychovy/>
- [27] *Statistické ročenky školství, MŠMT ČR* [online]. [vid. 2020-02-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/rocnky>

- [28] *Statistická ročenka školství - 2018/2019 - výkonové ukazatele* [online]. [vid. 2020-02-09]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>
- [29] Standard finanční gramotnosti. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. [vid. 2020-03-23]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2017/standard-financni-gramotnosti-29163>

10 Seznam použitých zkratek

MF – Ministerstvo financí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

ČNB – Česká národní banka

FV – finanční vzdělávání

FG – finanční gramotnost

DD – dětské domovy

BR – biologické rodiny

11 Seznam tabulek

Tabulka 1: Státní příspěvek [8]	8
Tabulka 2: Formy náhradní výchovy [vlastní zpracování dle 26]	21
Tabulka 3: Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy 2018/2019 [vlastní zpracování dle 28].....	23
Tabulka 4: Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v Pardubickém a Královéhradeckém kraji 2018/2019 [vlastní zpracování dle 28]	26
Tabulka 5: Zařízení a počty respondentů z DD [vlastní zpracování]	27
Tabulka 6: Zařízení a počty respondentů z BR [vlastní zpracování]	28
Tabulka 7: Demografické rozdělení respondentů [vlastní zpracování]	28
Tabulka 8: Nejčastější odpovědi na otázku 4 [vlastní zpracování]	32
Tabulka 9: Složky výdajů domácnosti podle dětí z DD [vlastní zpracování]	38
Tabulka 10: Složky výdajů domácnosti podle dětí z BR [vlastní zpracování]	39
Tabulka 11: Úspěšnost respondentů v otázkách s jednou správnou odpovědí [vlastní zpracování]	51
Tabulka 12: Pořadí nejdůležitějších výdajů domácnosti [vlastní zpracování]	52

12 Seznam grafů

Graf 1: Celkové zadlužení domácností (v mil. Kč) [14]	15
Graf 2: Otázka 1 [vlastní zpracování]	29
Graf 3: Otázka 2 [vlastní zpracování]	30
Graf 4: Otázka 3 [vlastní zpracování]	31
Graf 5: Otázka 4 [vlastní zpracování]	32
Graf 6: Otázka 5 [vlastní zpracování]	33
Graf 7: Otázka 6 [vlastní zpracování]	34
Graf 8: Otázka 7 [vlastní zpracování]	35
Graf 9: Otázka 8 [vlastní zpracování]	36
Graf 10: Otázka 9 [vlastní zpracování]	37
Graf 11: Otázka 11 [vlastní zpracování]	40
Graf 12: Otázka 12 [vlastní zpracování]	41
Graf 13: Otázka 13 [vlastní zpracování]	42
Graf 14: Otázka 14 [vlastní zpracování]	43
Graf 15: Otázka 15 [vlastní zpracování]	44
Graf 16: Otázka 16 [vlastní zpracování]	45
Graf 17: Otázka 17 [vlastní zpracování]	46
Graf 18: Otázka 18 [vlastní zpracování]	47
Graf 19: Otázka 19 [vlastní zpracování]	48
Graf 20: Otázka 20 [vlastní zpracování]	49
Graf 21: Otázka 21 [vlastní zpracování]	50

13 Seznam příloh

Příloha 1: Standard finanční gramotnosti pro základní školy [29]

Příloha 2: Dotazník

Příloha 3: Kopie zadání práce

Příloha 1: Standard finanční gramotnosti pro základní školy [29]

A. Nakupování a placení

1. ZŠ

1.1 I. stupeň

1. používá hotové, případně bezhotovostní peníze
2. odhadne a zkontroluje cenu nákupu a doklad, případně vrácenou hotovost
3. při nákupu srovnává zboží podle ceny či jednotkové ceny

1.2 II. stupeň

1. nakupování
 - a. vysvětlí stanovení ceny podle nákladů, poptávky a konkurence
 - b. na příkladu vysvětlí, jak reklamovat zboží či službu, a na koho se obrátit v případě stížnosti či sporu
 - c. popíše vliv inflace na hodnotu peněz
 - d. rozpozná nekalé obchodní praktiky
2. bezhotovostní placení
 - a. popíše výhody a rizika bezhotovostního placení a vysvětlí, jak bezpečně platit
 - b. vysvětlí odlišnosti a omezení debetní a kreditní karty
 - c. popíše možnosti kontroly pohybu a stavu prostředků na účtu

B. Hospodaření domácnosti

1. ZŠ

1.1 I. stupeň

1. porovná své potřeby a přání s finančními možnostmi
2. sestaví jednoduchý rozpočet a v příkladu rozliší vyrovnaný, přebytkový a schodkový rozpočet
3. uvede příklady zvýšení příjmů a snížení výdajů

1.2 II. stupeň

1. rozpočet
 - a. sestaví rozpočet jednotlivce i domácnosti
 - b. odliší čistý a hrubý příjem
 - c. odliší pravidelné, nepravidelné a jednorázové příjmy
 - d. odliší pevné, kontrolovatelné a jednorázové výdaje
 - e. zváží nezbytnost výdajů
2. porovná majetek a závazky domácnosti v bilanci
3. úvod do finančních služeb
 - a. charakterizuje jednotlivé finanční produkty a jejich využití
 - b. provádí výpočty jednoduchého úročení a popíše princip složeného úročení
 - c. charakterizuje úrok a poplatky a jejich vliv na cenu finančního produktu
 - d. porovná finanční produkty, zejména z hlediska rizika, výnosu a likvidity
4. plánování
 - a. stanoví své krátkodobé a dlouhodobé finanční cíle a rozhodne o způsobu dosažení těchto cílů
 - b. určí rizika ohrožující dosažení finančních cílů a navrhne způsob jejich zmírnění

C. Přebytek rozpočtu domácnosti

1. ZŠ

1.1 I. stupeň

1. vysvětlí proč spořit
2. uvede příklady jak spořit

1.2 II. stupeň

1. odliší spotřebu, úspory a investice a jejich využití
2. v příkladu navrhne řešení přebytku rozpočtu
3. odliší druhy pojištění
4. v příkladu navrhne vhodné využití pojištění

D. Schodek rozpočtu domácnosti

1. ZŠ

1.1 I. stupeň

1. objasní vznik dluhů a nutnost jejich placení
2. objasní rizika půjček a vysvětlí, v jakém případě je vhodné si půjčit
3. uvede příklady jak si půjčit

1.2 II. stupeň

1. navrhne řešení schodku rozpočtu domácnosti
2. půjčování
 - a. rozhodne, v jaké situaci je vhodné a nevhodné si půjčit
 - b. porovná nabídky úvěrů
 - c. uvede příklady spotřebitelských úvěrů
 - d. vysvětlí postup získání úvěru včetně posouzení schopnosti splácet
3. důsledky nesplácení
 - a. vysvětlí příčiny a důsledky nesplácení dluhu
 - b. vysvětlí postup vymáhání dluhu
 - c. v příkladu navrhne řešení zadlužení
 - d. vysvětlí jak se vyvarovat předlužení

5) Úrok na vašem účtu byl 1 % ročně a inflace byla 2 %. Kolik si toho koupíte za rok?

- a) více než dnes
- b) stejně, jako dnes
- c) méně, než dnes

6) Kolik činí zákonem stanovená minimální mzda v ČR?

- a) 10 050 Kč
- b) 13 350 Kč
- c) 15 550 Kč
- d) 19 950 Kč

7) Jaký rozdíl je mezi hrubou a čistou mzdou?

- a) Hrubou mzdu dostávají vedoucí pracovníci, nižší čistou mzdu dostávají ostatní zaměstnanci.
- b) Čistá mzda je hrubá mzda bez daně z příjmu a zdravotního a sociálního pojištění.
- c) Hrubou mzdu dostáváme hotově v práci, čistou mzdu dostáváme na účet v bance.
- d) Čistá mzda je hrubá mzda bez daně z příjmu.

8) Co dělat, když mé výdaje převyšují mé příjmy?

- a) Omezím pravidelné výdaje (nájemné, půjčky, splátky).
- b) Půjdu si půjčit do banky.
- c) Půjčím si od známých.
- d) Budu více hlídat nepravidelné výdaje.

9) Kam půjdete žádat o peníze, když ztratíte zaměstnání?

- a) na úřad práce
- b) na městský úřad
- c) ke kamarádovi
- d) k sociálnímu pracovníkovi

10) Očísluj od 1 (nejvíce důležitá) do 7 (nejméně důležitá) nejdůležitější složky výdajů domácnosti.

- telekomunikace
- bydlení
- zájmy a zábava
- potraviny
- vzdělání
- doprava
- odívání a obuv

11) Účtenky od zboží jsou

- a) pro mě zbytečné a nebral/a bych si je,
- b) důležité kvůli případné reklamaci,
- c) pouze informačního charakteru, aby zákazník věděl, co koupil a za kolik.

12) Na dražší věc si

- a) umím našetřit bez komplikací,
- b) umím našetřit, ale s komplikacemi,
- c) neumím našetřit,
- d) nemám z čeho šetřit.

13) Když mi dojde kapesné

- a) půjčím si od někoho známého,
- b) půjčím si od někoho z rodiny,
- c) vydržím do dalšího kapesného,
- d) část kapesného si šetřím, tudíž mám vždy rezervu,
- e) nemám kapesné.

14) Banka si za poskytnutí půjčky bere

- a) akcie,
- b) úrok,
- c) úvěr,
- d) nejsem si jistá/ý.

15) Nebankovní půjčky jsou

- a) půjčky s malým úrokem, vyžadující doklad o příjmu,
- b) půjčky s vysokou úrokovou sazbou i s vysokou pokutou za nedodržení splatnosti,
- c) půjčky výhodné pro koupi nemovitosti,
- d) nejsem si jistá/ý.

16) Jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní kartou?

- a) Pomocí kreditní karty čerpám peníze z mého účtu a pomocí debetní karty čerpám peníze banky.
- b) Pomocí debetní karty spravuji peníze na mém účtu a pomocí kreditní karty si půjčuji peníze od banky.
- c) Rozdíl není žádný – obě jsou to platební karty a výraz debetní karta je bankovním termínem pro tzv. „kreditku“, neboli kreditní kartu.
- d) Kreditní karta slouží k placení nákupů v obchodech a debetní karta je určena pouze pro výběr z bankomatu.

17) Pokud vám někdo odcizí platební kartu, jaké riziko vám bezprostředně hrozí?

- a) Zneužití karty, a to i v případě, že zloděj nezná Váš PIN.
- b) Zneužití karty, ale pouze, pokud zloděj zná Váš PIN.
- c) Zneužití karty, pokud zloděj zná Váš PIN, hrozí pouze u bezkontaktní karty.
- d) Žádné – podle evropských předpisů neručí držitel karty za škodu vzniklou zneužitím karty, a to bez ohledu na to, kdy byla karta zablokována.

18) Který výnos z investované částky 2 000 Kč je pro vás výhodnější?

- a) 300 Kč
- b) 15 %
- c) oba výnosy jsou stejně výhodné
- d) nejsem si jistá/ý

19) Důchodové pojištění, z kterého se vyplácí starobní důchod, je

- a) povinné a strhává se ze mzdy,
- b) není povinné, platí si ho ten, kdo uzná za vhodné,
- c) povinné jen pro ty, kdo chtějí jít do předčasného důchodu,
- d) nejsem si jistá/ý.

20) Přejde vám emailová zpráva z banky, ve které vám sdělují, že měli výpadek serveru internetového bankovníctví a že jim máte zaslat své údaje o bankovním účtu a přesnou výši peněžních prostředků na něm.

- a) Adresa odesílatele je z banky, tudíž bez okolků žádané informace odešlu.
- b) Odešlu pouze číslo účtu, moje výše konta je pouze soukromá informace.
- c) Ověřím si u známých, zda jim také přišel nějaký podobný email a pokud ano, tak budu mít jistotu, že banka opravdu výpadek serveru měla.
- d) Zavolám do banky a zeptám se, zda informace ode mě žádali.

21) O informacích, které souvisí s financemi, jste se nejvíce dozvěděl/a

- a) ve škole,
- b) ve svém domově,
- c) od kamarádů,
- d) v rodině,
- e) jiné, (vypište) _____

Děkuji za vyplnění dotazníku 😊

Příloha 3: Kopie zadání práce

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Fakulta informatiky a managementu
Akademický rok: 2018/2019

Studijní program: Ekonomika a management
Forma studia: Prezenční
Obor/kombinace: Finanční management – anglický
jazyk (fm-p-a)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Lucie Hálová**
Osobní číslo: **I1600152**
Adresa: **Dukelská 389, Holice, 53401 Holice v Čechách, Česká republika**
Téma práce: **Finanční gramotnost dětí z dětských domovů**
Téma práce anglicky: **Financial literacy of children from children's homes**
Vedoucí práce: **prof. Ing. Hana Mohelská, Ph.D.**
Katedra managementu

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je zhodnotení finanční gramotnosti dětí z dětských domovů prostřednictvím dotazníků a porovnání jejich znalostí s výsledky dotazníků dětí ze středních škol.

Osnova práce:

1. Úvod
2. Cíl a metody práce
3. Finanční gramotnost
4. Následky finanční negramotnosti
5. Finanční produkty
6. Hospodaření domácnosti
7. Finanční vzdělávání v České republice
8. Dotazníkové šetření
9. Výsledky dotazníkového šetření
10. Závěry a doporučení
11. Seznam použité literatury

Seznam doporučené literatury:

SOUKAL, Ivan, Marína HEDVIČKOVÁ, Marcela SOKOLOVÁ, Jaroslava DITTRICHOVÁ, Jana PTÁČKOVÁ a Simon a SOUKALOVÁ. Ekonomická gramotnost. Hradec Králové: Gaudesimus, 2015. ISBN 978-80-7435-554-7.

BERTL, Ivan. Finanční gramotnost: Otázky a odpovědi, problémy a jejich řešení. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2018. ISBN 978-80-7561-134-5.

DOUBKOVÁ, Anna, Karel TOMEK a Martina ŠENEKLOVÁ. Finanční gramotnost pro každého. Stařeč: INFRA, 2016. ISBN 978-80-86666-64-8.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum: